

CHOV OVIEC a KÔŽ

Vydáva Zväz chovateľov oviec a kôž na Slovensku - družstvo pre priaznivcov chovu

číslo 2 / 2012

www.zchok.sk

30 rokov

od uznania plemena
zošľachtená valaška

Chov oviec a kôž

ne informácie pre chovateľov a priaznivcov chovu

MIMORIADNE ČÍSLO 2003

PLEMENÁRSKE SLUŽBY SLOVENSKEJ REPUBLIKY, ŠTÁTNY PODNIK

Starohájska 29, 852 27 Bratislava

tel.: +421-2-6231 9911

fax: +421-2-6231 9782

e-mail: pssrba@pssr.sk

kontaktná adresa: Ing. Štefan Ryba, PhD., riaditeľ

HLAVNÉ ČINNOSTI:

- výkon kontroly úžitkovosti a dedičnosti hospodárskych zvierat
- spracovanie a vedenie centrálneho registra plemenárskych údajov
- vedenie centrálnej evidencie a evidencie presunov hospodárskych zvierat
- laboratórne analýzy vzoriek mlieka
- laboratórne overovanie pôvodu zvierat
- školenie a doškoľovanie pracovníkov v oblasti plemenárstva

PS SR, š.p., ako organizácia poverená výkonom kontroly úžitkovosti, sa v prvom rade usiluje o dôveru a podporu chovateľov a celej odbornej a chovateľskej verejnosti pre oblasť šľachtenia a plemenitby na Slovensku. Toto úsilie podčiarkujú aj získané certifikáty kvality od medzinárodnej organizácie pre kontrolu úžitkovosti ICAR:

- rok 2009 Certifikát kvality v rozsahu - identifikácia HD, kontrola mliekovej úžitkovosti HD, analýzy v laboratóriách a genetické hodnotenie,
- rok 2010 Certifikát kvality pre mäsovú kontrolu úžitkovosti a identifikáciu mäsových plemien a ich krížencov,
- rok 2010 - akreditácia laboratória genetiky ICAR-om,
- rok 2011 - Certifikát kvality pre identifikáciu a kontrolu úžitkovosti mliekových oviec.

Poskytované služby LG – laboratórium je akreditované Slovenskou národnou akreditačnou službou (SNAS) a medzinárodnou organizáciou ICAR ako jediné na Slovensku.

Kone

- Identifikácia jedinca DNA testom
- Overenie pôvodu potomka porovnaním na oboch rodičov a vydanie osvedčenia o pôvode

Hovädzí dobytok

- Identifikácia jedinca DNA testom
- Overenie pôvodu potomka porovnaním na oboch rodičov a vydanie osvedčenia o pôvode

CENNÍK SLUŽIEB LG – ÚPZ NITRA:

Identifikácia jedinca a overenie pôvodu s porovnaním na oboch rodičov DNA testom – **najnižšie ceny**

druh	bez DPH	s DPH	porovnanie s iným laboratóriom
kone	49,50 €	59,40 €	60,00 €
HD	42,00 €	50,40 €	50,00 €
ošípané	35,00 €	42,00 €	42,00 €
ovce	12,00 €	14,40 €	15,00 €
kozy	12,00 €	14,40 €	15,00 €
psy	35,00 €	42,00 €	42,00 €
dravce, jelene	55,00 €	66,00 €	-

Ovce

- Identifikácia jedinca DNA testom
- Overenie pôvodu potomka porovnaním na oboch rodičov a vydanie osvedčenia o pôvode

Ošípané

- Identifikácia jedinca DNA testom
- Overenie pôvodu potomka porovnaním na oboch rodičov a vydanie osvedčenia o pôvode

Psy

- Identifikácia jedinca DNA testom
- Overenie pôvodu potomka porovnaním na oboch rodičov a vydanie osvedčenia o pôvode

Určenie pohlavia vtákov DNA testom

- Emu, nandu, pštrosy
- Exotické vtáctvo
- Dravce

Mačky

- Detekcia dedičného ochorenia PKD DNA testom CITES
- Vytváranie génovej banky

Testovanie kandidátnych génov pre úžitkové vlastnosti ošípaných

- Gén pre strescitlivosť (RYR), pre intramuskulárny tuk (H-FABP), pre tukovosť (IGF2)

Dohľadanie náhradného rodiča z DNA databázy

OSTATNÉ SLUŽBY

Dohľadanie každého náhradného rodiča z databázy je v cene testu za overenie pôvodu jedinca. Spracovávame akýkoľvek materiál obsahujúci DNA (krv, srst, perie, vlna, mlieko, sperma, výter z bukalnej sliznice, chrupavka, stopy krvi na filtračnom papieri)

Množstevné zľavy sú možné po telefonickom alebo e-mailovom dohovore s riaditeľstvom PS SR, š.p.

KONTAKT:

Plemenárske služby SR, š.p.,

ÚPZ Nitra - Laboratórium genetiky

Hlohovská 5, 951 41 Lužianky www.pssr.sk

tel.: 0042137778 30 87, mobil: 0905 700 932, e-mail: upznr@pssr.sk

Plemenárske služby SR, š.p. Bratislava

Starohájska 29, 852 27 Bratislava

tel.: 004212623 19206, mobil: 0908 719 115, e-mail: martadianova@pssr.sk

Obsah

- 4** Ovce situačná a výhľadová správa – 2011
- 6** Tvorba syntetickej populácie slovenskej dojenej ovce - druhá etapa programu zošľachťovania
- 9** Ako ďalej s chovom oviec na Roľníckom družstve HRON Slovenská Ľupča
- 12** Ovčiarsky deň Vendryně 2011
- 14** Valaské ovce súčasť tradície chovu oviec na Slovensku
- 17** Demeter 2011
- 24** Výsledky monitoringu veľkosti semenníkov plemenných baranov
- 26** 14. stretnutie chovateľov oviec a kôz Seč 11. – 12.11.2011
- 28** 780 bahníc Lacaune, 325 l mlieka, 140 ha a 5 ľudí
- 30** Zápisnica zo zasadnutia Klubu chovateľov pôvodnej valašky pri ZCHOK konaného dňa 3.11.2011 v Oščadnici
- 32** Historický odkaz výživy pre súčasnú stratégiu výživovej politiky (časť 1.)
- 34** Námety na finalizáciu mlieka a výrobu syrov v podmienkach malovýroby (časť 1.)
- 36** Zápisnica zo zasadnutia Šľachtiteľskej rady pri ZCHOK konaného dňa 14.-15.11.2011 v zasadačke RVPS, Skuteckého 19, Banská Bystrica

Úvod

Je samozrejmosťou v živote človeka, že charakter rodného kraja, jeho zvyky, prejavy a každodenný prirodzene pulzujúci život ľudí, usporiadané rodinné prostredie a kompaktný presvedčivý vravný hodnotový systém založený na pracovitosti, skromnosti, čestnosti, morálke, ako základných atribútov ľudského prejavu mali výrazný motivačný vplyv na moju životnú orientáciu. Takýmto prostredím v 30. - 40. rokoch, kedy som prakticky dospieval, bolo aj rodné malebné mestečko Brezno, učupené pod kopcami s pretekajúcou riekou Hron, charakterizované pomerne vyspelou roľníckou kultúrou. Prírodné podmienky, výrazná členitosť terénu priamo predurčovali takýto charakter, nemysliteľný bez početných pasúcich sa stád oviec, využívajúcich horské pasienky dotvárajúcich kolorit kraja. Ucelený chovateľský systém, založený na ovčiarskych spoločenstvách, vytváral základné podmienky chovu oviec súkromných chovateľov, ktorých „breznianska parenica a bryndza“ preslávili nielen doma, ale aj v zahraničí..

V 50- tich rokoch, kedy som ako mladý poľnohospodársky inžinier nastúpil za asistenta na Vysokú školu poľnohospodársku v Nitre, začínala sa realizovať zložitá cesta zošľachťovania plemena valaška. Cieľom bolo vytvoriť podstatne výkonnejšie plemeno do podhorských a horských oblastí charakterizovaných drsnejšími klimatickými podmienkami, ako aj potrebou efektívnejšieho využitia trvalých trávnych porastov, predovšetkým chovom oviec, ktoré musí charakterizovať najmä vyššia kvalita vlny a produkcia mlieka. Riešitelia tohto náročného programu, ktorý začínal prakticky v dvoch – troch kmeňových stádach nevedeli odhadnúť, ako dlho tento proces potrvá, pretože valaška bola charakteristická svojim konzervatívnym založením. Uvažovalo sa s 20 – 30 ročným obdobím.

Pri všetkej skromnosti som veľmi rád a hrdý nato, že som mohol byť aktívnym účastníkom tohto dlhodobého procesu a od roku 1963 jedným z hlavných riešiteľov programu garantovaného Vysokou školou poľnohospodárskou v Nitre.

To, že tohto programu v následných etapách bola zapojená prakticky celá populácia plemena (120.000 bahníc) potvrdzuje, že išlo o rozsiahle a náročné dielo s nasadením obrovského úsilia pracovníkov vedy, výskumu, poľnohospodárskych služieb a najmä chovateľskej praxe, bez pochopenia ktorej by sa program realizovať nepodarilo.

Na výsledok tejto práce musia byť slovenskí ovčiari hrdí, pretože vytvorené prvé autochtónne (pôvodné) domáce plemeno oviec „zošľachtená valaška“ svojimi úžitkovými (produkčnými) parametrami predovšetkým v špičkových stádach vysoko prekročilo možný horizont doby. Tieto výsledky nás oprávňujú konštatovať, že zošľachtená valaška predstavuje „Národné kultúrne bohatstvo“. Z tohto uhla pohľadu treba v ďalšom období k nemu zodpovedne pristupovať a strážiť toto cenné kultúrne dedičstvo.

Chov oviec a kôz - aktuálne informácie a údaje z PK pre chovateľov a priaznivcov chovu • ročník XXXII, č. 2/2012 • **Vydáva:** Zväz chovateľov oviec a kôz na Slovensku-družstvo Banská Bystrica • **Šéfredaktor:** Ing. Slavomír Reľovský • **Redakčná rada:** Ing. Igor Nemčok, Prof. MVDr. Jozef Bireš, Dr-Sc., Doc. RNDr. Milan Margetín, PhD. • **Adresa redakcie:** Zväz chovateľov oviec a kôz na Slovensku- družstvo, Skuteckého 19, 974 01 Banská Bystrica, tel. 0905406284, e-mail zchok.relovsky@orangemail.sk, **Pre-press a tlač:** KURIÉR plus REKLAMA, tel./fax: 053/4414 058, Odborárov 49, 052 01 Spišská Nová Ves • Redakcia nezodpovedá za obsahovú a jazykovú správnosť príspevkov • **ISSN 1336-4715**

Vážení chovatelia, vážení kolegovia, vážené dámy a páni

Staré slovenské príslovie hovorí „človek mieni, Pán Boh mení“. Áno, veľmi som sa tešil na stretnutie s Vami pri príležitosti 30. výročia existencie plemena Zošlachtená valaška, na tvorbe ktorého som sa spolu s Vami aktívne podieľal od samého začiatku, až po jeho úspešné vytvorenie a uznanie. Bohužiaľ zo zdravotných dôvodov môžem sa k Vám prihovoriť iba takouto formou.

Dnes, s odstupom času môžeme polemizovať, diskutovať, či tri desaťročia jeho existencie je málo, dosť, alebo či si vôbec treba sprítomňovať jeho existenciu. Na umocnenie tejto myšlienky a posilnenia historického vedomia ovčiarov si vezmem vážení chovatelia na pomoc slová jedného vynikajúceho archeológa, ktorý povedal: „tak, ako človek sa nemôže zriecť svojej mladosti, tak ani národ nemôže poprieť svoju minulosť a tak sa zriecť svojej histórie. Budem túto myšlienku parafrázovať, či sa to niekomu páči a či nie: tak ani ovčiari sa nemôžu zriecť svojej „chovateľskej hrdosti“ a úspechov, spojených s úsilím a prácou celej generácie ovčiarov participujúcich na vytvorení nového slovenského plemena oviec. Ako jediné autochtónne, teda doma vytvorené plemeno predstavuje „národné kultúrne bohatstvo“. Je to dedičstvo po generácii ovčiarov z 50-tich - 80-tich rokov minulého storočia. Preto si ho treba vážiť a prístupovať k nemu s potrebnou zodpovednosťou. Veď aj dnes svojou prítomnosťou prináša do horských a podhorských oblastí život, ľuďom prácu, úžitok a dokumentuje symbiózu fauny a flóry v karpatskom oblúku. Nevyčísľiteľná a doteraz aj málo oceňovaná hodnota zošlachtených valašiek je aj v ich pôsobení v mimoprodukčnej funkcii. Mám na mysli rozvoj vidieka, tvorbu a udržanie rázu krajiny, vrátane ekológie, formovanie ekosystému, podpora vidieckej agroturistiky, trvalé udržateľný rozvoj poľnohospodárstva, zabraňovanie devastácií pastvových plôch vo vysokohorských oblastiach, pôdnych erózií a lavínových nebezpečenstiev.

Pri všetkej skromnosti môžeme aj dnes smelo povedať, že vytvorenie plemena „Zošlachtená valaška“ predstavuje v histórii slovenského ovčiarstva originálny vedecky rozpracovaný postup a tímovú prácu početného kolektívu pracovníkov vedy, výskumu, vysokého školstva, pracovníkov plemenárskych služieb a širokej chovateľskej praxe. Pri tvorbe plemena sa uplatnili metodické postupy kombinačného kríženia v trojstupňovom systéme zošlachťovania. Je pochopiteľné, že celý tento proces tvorby plemena bol determinovaný a ovplyvňovaný ekonomickou, hospodárskou, chovateľskou a politickou klímou tohto obdobia. Napriek tomuto konštatovaniu môžeme povedať, že vyšlachtené plemeno charakterizujú preukázateľne vyššie produkčné ukazovatele geneticky fixované pre produkcie vlny, mlieka, ranosť, výkrmnosť a jatočnú hodnotu (kvalita).

Tvorcovia plemena si uvedomovali, že žiadne plemeno nie je nikdy tak dokonalé, aby ho nebolo treba ďalej dotvárať. Preto ich odkaz bol jednoznačný: Vyšlachtené plemeno ďalej zdokonaľovať podľa potrieb budúcich generácií. V tejto súvislosti môžeme povedať, že dôležitým medzníkom v ďalšom rozvoji chovu oviec bol rok 1990, kedy bola nastolená požiadavka reštrukturalizovať a transformovať chov oviec radikálnou zmenou produkčného zamerania s dôrazom na hodnotovú (ekonomickú) dôležitosť ovčích produktov, ako je mlieko, mäso a ich spoločný fenomén plodnosť. Tento proces sa v súčasnosti realizuje pri plemene zošlachtená valaška v podstate v dvoch rovinách: v rovine medziľudského - pozmeňovacieho kríženia a v rovine čistokrvnej plemenitby. Medziľudským krížením sa tento proces urýchljuje najmä tým, že sa zvyšuje frekvencia vstupu nových výkonnejších genotypov, pričom ale so sebou prinášajú riziko, že v následných generáciách sa môžu objavovať vlastnosti ťažko eliminovateľné pri potomkoch. V tomto rýchlo sa rozširujúcom procese kríženia stojí pred súčasnou generáciou riešiteľná náročná úloha: efektívne ochraňovať cenné vlastnosti plemena Zošlachtená valaška, ako národné kultúrne dedičstvo tým, že sa vytvorí „chránené chovy“, tzv. génová rezerva. Predstava, že chránené chovy predstavujú „zakonzervované plemeno“ je nelogická. Treba ich chápať ako dynamickú jednotku postupne rozvíjajúcu svoju produkčnú schopnosť v podmienkach prísnej čistokrvnej plemenitby a prísnych selekčných postupov. Mám za to, že pri realizácii čistokrvnej plemenitby sa ukáže predovšetkým vyspelosť šľachtiteľov a chovateľov, ako dokážu meniť génové zloženie populácie a ťahať úžitkovosť v požadovanom smere a vytvárať tak výkonnejšie, teda úžitkovejšie jedince pri udržaní plemenného a úžitkového typu. Účinnosť selekcie bude tým účinnejšia, čím viacej sa podarí zlepšovať aj chovateľské prostredie a udržiavať dobrý zdravotný stav zvierat.

Túto náročnú požiadavku vytvoriť chránené chovy tlačí súčasná generácia ovčiarov pred sebou ako ťažký balvan, zdanlivo neriešiteľný. Je to však zásadná úloha v súčasnosti, ale aj z pohľadu historického povedomia.

Želám Vám, aby každoročné oslavy ovčiarstva organizované ZCHOK boli nielen oslavou, ale aj skutočným vďaky vzdaním ovčiarom za ich náročnú celoročnú prácu a prispievali tak k hrdosti a trvalému rozvoju celého odvetvia.

Nitra-Východná 10.6.2012

S pozdravom: Prof. Ing. Milan Gajdošík, CSc.

1. Domestikácia hrubovlnových oviec

Fylogenetický pôvod oviec nie je objasnený tak, ako u iných druhov hospodárskych zvierat. Predpokladá sa, že VALAŠKA, ako dlhochvosté plemeno hrubovlnových oviec (13 chvostových stavcov a viac) odvodzuje svoj pôvod od oviec stepných, ktoré prichádzali k nám od východu pozdĺž oblúka Karpát. Vznikali zdomácnením divej formy ovce zakaspickej (*ovis orientalis*) nazývanej ARCHAR. Táto forma žije dodnes v strednej Ázii. Nálezy pochádzajúce z neolitického obdobia v severovýchodnom Iraku potvrdzujú, že ovca domáca (*ovis aries*) je najstarším domestikovaným domácim zvieratkom. Sídlo existovalo v období 8800 rokov p.n.l. Z toho môžeme usúdiť, že domestikácia oviec prebiehala v období 11000 rokov p.n.l. Predpokladá sa, že zdomácnovanie oviec začalo pre-

dovšetkým v juhozápadnej Ázii, pričom za primárne domestikáčne centrum sa považuje oblasť južného Iránu. Polodomestikované ovce sa dostávali do susedných oblastí, kde sa voľne páрили s miestnymi divoko žijúcimi ovcami, čím sa vytvárali sekundárne domestikáčne centrá. Tu vznikali dlhochvostové ovce a odtiaľ sa šířili do Európy a severnej Afriky. Doteraz najstaršie nálezy kostry ovce domácej pochádzali zo sídliska v Turecku (7000 rokov p.n.l.). Najstaršie nálezy z Afriky sú z roku 6400 p.n.l. U nás sú známe nálezy kostí z neolitických sídlisk, z doby bronzovej (r. 1800-1000 p.n.l.), ďalej z hrobov keltov (1000-400 rokov p.n.l.) a z avarských hrobov. Preto juhozápadnú Áziu považujeme za kolísku dlhochvostových hrubovlnových oviec.

Archar - stepná ovca

2. Dejiny chovu so zameraním na hrubovlnové ovce

Prvé počiatky systematického poľnohospodárstva (chov zvierat, pestovanie rastlín) na území Slovenska spadajú do obdobia 7000 rokov p.n.l. Preto chov oviec na Slovensku má veľmi starú tradíciu. Chov oviec vo voľnej prírode – pod otvoreným nebom – bol už začiatkom stredoveku pre časť obyvateľstva osídleného v horských oblastiach Slovenska veľmi dôležitým zamestnaním. Horské salašníctvo sa vyvinulo v určitý spôsob hospodárenia, zameraného na využívanie horských a podhorských oblastí.

Karpatské pohoria a priľahlé oblasti vytvárali svojimi podmienkami vyhovujúce prostredie pre chov oviec vo voľnej prírode, čo sa odzrkadlilo v rozvoji ovčiarstva vo všetkých historických etapách našej krajiny. Niektorí historici tvrdia, že ovčiarstvo a s ním spojené mliekárstvo – výroba syrov sa praktizovalo na území Slovenska už dávno pred obdobím sťahovania národov, že už za čias Rimanov bolo u nás vyspelé ovčiarstvo a syrárstvo. Rozsiahle filologické badania potvrdzujú, že ovčiarstva terminológia už preduhorských Slovanov bola bohatá a nie je jednoznačným prejavom prebratej pastierskej rumunskej terminológie z doby valašskej kolonizácie. Prvá časová zmienka o chove oviec je historicky zaznamenaná v dokumente z roku 1151, v ktorom sa spomínajú slovenské salaše (ovile) a pastieri (pastores ovilum). Život pastierov postupne zanechával hlboké stopy v Slovenskom národopise a ich zvyky, piesne, tance, rezby a pod. Sú ešte i dnes žriedlom ľudovej umeleckej tvorivosti.

Valašské kolonizácie, ktorá prenikla k nám v 13. a 14. storočí výrazne ovplyvnila na dlhú

dobu chov oviec u nás. Prvé stopy valachov sa objavujú v druhej polovici 13. storočia o čom svedčia záznamy na Oravskom zámku. Valasi v službách feudálov získavali za svoju prácu osobitné výsady (valašské právo, valašskú organizáciu) a používali vlastnú terminológiu, ktorej časť sa zachovala dodnes v rôznych názvoch napr. Valaška, fujara, bača, bryndza, salaš, košiar, koliba, strunga, geleta, žinčica, kľag, vatra.

Rozvoju chovu oviec výrazne napomáhali aj vznikajúce cechy: kožušníkov (1307), huniarov (1419), súkenníkov (1461), garbiarov, obuvníkov. Z roku 1474 sa spomína najstaršia valašská osada Kňažia a Medzibrodia na Orave. Obdobie rokov 1565 – 1567 je známe široko organizovaným ovčiarstvom a vytváraním pastierskych spoločností – združení (krásnohorské, štítnické, gemerské). Spišská komora v rokoch 1686 – 1688 evidovala 87 vynikajúcich bačovských rodín. Je známe, že každý obyvateľ Rejdo-

vej a Brdárky bol ovčiar. Vzhľadom k tomu, že v tomto období prevládala salašnícky spôsob chovu oviec orientovaný na využitie pastevných plôch na holiach a lesných enklávach, chovali sa výlučne hrubovlnové ovce zamerané na mliekovú úžitkovosť. Záznamy z roku 1604 z Lietavského panstva uvádzajú, že sa chovali dva druhy a to tzv. „strižky“, chované viac na vlnu (hrubú) a na ovce „lesné“ viac pre salašnícky spôsob chovu so zameraním na mliekovú úžitkovosť. Záznamy z Oravského hradu (1618) dokladajú, že tieto pôvodné typy oviac boli občas dopĺňované dovozom oviec z Rumuska (Moldavsko, Valaško, Sedmihradsko) a z Bulharska. Išlo v podstate o náhodný prísun, ktorý nemohol ovplyvniť genofond pôvodnej hrubovlnovej valašky ani jej produkciu. Už v minulom storočí sa robili rôzne pokusy s krížením domácich valašiek s baranmi merino, lincoln, hampshire-down, východofríz za účelom zväčšenia rámca tela, zvýšenia a zlepšenia produkcie vlny a mlieka. Išlo o náhodné, nesystémové využitie medziľudského kríženia. I keď potomstvo sa vyznačovalo väčším rámcom tela a lepšou dojnoscťou, zjemňovaním vlny sa strácala spľývavosť rúna, stúpala náročnosť na chovateľské podmienky, klesala otužilosť k tradičným podmienkam chovu, čo viedlo k úplnému neúspechu pokusov. Zavádzaním chovu jemnovlnových merinových oviec (koncom 18. storočia) posúvali sa hrubovlnové ovce výlučne do hôr (hole), čo spôsobilo kvantitatívny pokles chovu oviec vo všetkých hornatých regiónoch Slovenska (Kysuce, Orava, Liptov, Spiš). Potvrdilo sa, že bez ovčiarstva – horského salašníctva sa naše horské oblasti vyľudňujú, stráca sa spätosť s tradičnou ľudovou

Čierna valaška z Demänovej.

Plemenný baran z Levočských Lúk.

roľnícko-pastierskou kultúrou, ktorá dlhodobo ovplyvňovala morálnu, odbornú a kultúrnu vyspelosť nášho ľudu. Ovce a s nimi spojené horské salašníctvo prinášali horám život, vytvárali symbiózu s prírodou a udržiavali vysokohorské pasienky úrodnými, využiteľnými plochami s bohatou faunou a flórou. Rozvoj ovčiarsstva v horských a podhorských oblastiach bol spätý s produkciou mlieka, výrobou syra, bryndze, masla a špeciálnych ovčích výrobkov. Svedčia o tom zachované názvy: klenovecké syrce, lipťovský radovec, breznianske parenice, oravské oštiepky. Liptovská a breznianska bryndza boli známe ďaleko v zahraničí. Už v tomto období mala bryndza svoje špecifické označenie: májovka, jasiénka, mráznica.

Koncom 19. storočia začína intenzita cho-

vu oviec na našom území výrazne klesať (Obr. 1, str.24). Od roku 1874, kedy sa chovalo u nás 2,974.379 oviec (z toho 1,082.000 meronových) poklesli stavy ovciac do roku 1920 na 660.407 kusov. Tento pokles sa nezastavil a pokračoval až do roku 1950 (327.986 ks). V roku 1935 vytvoril sa Zväz chovateľov oviec v Martine, vznikol Štátny ovčiarsko-vlnársky ústav, založili sa kmeňové stáda a zaviedla sa kontrola úžitkovosti oviec. Pôvodné plemeno valaška sa dlhodobo utváralo v podmienkach príbuzenskej plemenitby, pričom náhodný nákup oviec a baranov prevažne z Rumuska (Sedemohradska) bol nesystémový a neovplyvnil výraznejšie úroveň krajinného chovu. Až po roku 1935 bola snaha cieľavedomejšou plemenárskou prácou ovplyvniť ďalší proces plemenitby. Roľnícka komora

rajonizovala chov oviec do troch oblastí, pričom oblasť chovu valaška, ktorú tvorilo 65,18 % oviec z celkového počtu zahŕňalo tieto okresy: Čadca, Kysucké Nové Mesto, Námestovo, Trstená, Dolný Kubín, Ružomberok, Liptovský Svätý Mikuláš, Liptovský Hrádok, Poprad, Vysoké Tatry, Spišská Stará Ves, Stará Ľubovňa, Kežmarok, Levoča, Spišská Nová Ves.

Problémy spôsobené dlhodobou príbuzenskou plemenitbou bola snaha riešiť tým, že sa zriadil „barančinec“ pre barany plemena valaška, pomocou ktorých sa mala regulovať plemenitba valašiek. Vojnové udalosti tieto snahy zmariť, ovčiarsstvo sa zdecimovalo tak, že k 1.1. 1946 bolo na Slovensku len 287.444 oviec.

3. Determinanty vytvorenia nového plemena na báze pôvodnej valašky

„MYŠLIENKA JE SEMENO ČINU“

Myšlienka koncepčne, cieľavedome realizovať zošlachťovací proces plemena valaška na kvalitatívne vyššiu úroveň resp. vytvoriť nové plemeno spadá do 50-tich rokov a realizovala sa postupne v období rokov 1950 až 1980. Vízia výskumných pracovníkov, šľachtiteľov a zariadení chovateľov vychádzala predovšetkým z toho, že plemeno valaška svojimi úžitkovými vlastnosťami nesplňovalo požiadavky doby. Najmä nízka produkcia a kvalita vlny bola príčinou nemožnosti jej širšieho uplatnenia v textilnom priemysle. Textilný priemysel mal záujem prevažne o jemnú, polojemnú a polohrubú vlnu s minimálnou dĺžkou 6,5cm s vyhovujúcimi technologickými vlastnosťami (vyrovnanosť vlny v jemnosti a dĺžke). Hrubá vlna valašiek, nevyrovnaná v jemnosti a dĺžke vlasu

mala obmedzenú možnosť využitia pri priemyselnom spracovaní. Bola vhodná len na domácu výrobu súkna, kobercov, prikrývk, papúč, ponožiek, rukavíc a rôznych výplňových materiálov. Menej cenná bola aj vlna čierna. V tomto období bola ovčia vlna pre textilný priemysel nenahraditeľnou surovinou (tzv. strategická surovina). Využívanie umelých syntetických vlákien a ich kombinácia s vlnou nemala za cieľ vytlačiť vlnu ako základnú surovinu v textilnom priemysle, ale predovšetkým vo vhodných kombináciách s vlnou vytvoriť kvalitné textilné výrobky v súlade so svetovými požiadavkami a trendmi. Súčasne toto pôvodné plemeno sa vyznačovalo veľmi cennými chovateľskými vlastnosťami, predovšetkým relatívne dobrou produkciou mlieka, odolnosťou, prispôbivosťou na podmienky drsnej klímy (vysokohorské pastviny) vhodnosťou košarovania a využívania vzdiale-

ných extenzívnych ťažko prístupných trvalých trávnatých porastov. Treba povedať, že celý zošlachťovací proces valašky v jeho vyše 30-ročnom horizonte bol determinovaný a ovplyvňovaný politickou, ekonomickou a hospodárskou

Plemenný baran valaška z JRD Rydava z r. 1959.

klímou toho obdobia, v ktorom sa dlhodobo, možno povedať trvalo uprednostňovala v úžitkovosti (a to u všetkých plemien) produkcia vlny na úkor ostatných úžitkových vlastností. Vychádzalo sa predovšetkým zo skutočnosti, že vlnársky priemysel (v ČSSR) každoročne viac ako 90% spracovanej ovčej vlny využíval vlnu z dovozu, pričom domáca produkcia kryla len 8-10% z celkovej spotreby. Zdôrazňovalo sa, že každý kg vlny vyprodukovaný navyše má antiimportný charakter. Tomuto zámeru a trendu rozvoja ovčiarstva zodpovedala aj cenová relácia ovčích produktov, čo v konečnom dôsledku ovplyvňovalo ekonomiku chovu oviec. Názory riadiacich orgánov na odvetvie chovu

oviec a jeho ďalší rozvoj na Slovensku neboli vždy jednotné. Striedavo s rôznou intenzitou rezonovali myšlienky, že chov oviec konkuruje rozvoju chovu hovädzieho dobytku, vlna v textilnom priemysle sa nahradí umelými (syntetickými) vláknami, o líptovskú bryndzu a ovčie mäso nie je v zahraničí záujem, chov oviec je nerentabilný. Táto názorová disharmónia sa prejavila aj v tom, že chovateľská prax nedokázala trvalo zaradiť chov oviec do štruktúry živočíšnej výroby, jeho rozvoj charakterizovala extenzia produkcie (výroby), vychádzajúca s deficitnou úrovňou výživy (najmä v zimnom období), nízkou materiálno-technickou základňou a tomu odpovedajúcou chovateľskou

úrovňou. Tak sa ovčiarstvo Slovenska postupne dostalo na perifériu živočíšnej výroby. V tomto kontexte aj prebiehal vývoj stavov oviec v rokoch 1950-1985 na Slovensku (Obr. 2), z uvedeného grafu vidieť, že chov oviec na Slovensku v týchto rokoch charakterizuje jednoznačne kolísanie a nerovnomerný vývoj početných stavov oviec i keď v tomto časovom horizonte prevládala tendencia postupného a pomalého zvyšovania stavov. V roku 1970 sa prakticky dosiahli najvyššie početné stavy oviec na Slovensku od roku 1910, pričom v ďalšom období variabilne klesali. Podiel oviec plemena valaška na početných stavoch v sledovanom období kolísal od 26 % do 30 %.

4. Základné východiská zošľachtovacieho procesu

Každé zviera v rámci stáda, plemena má tendenciu realizovať svoj genotyp, ktorý je vždy determinovaný genotypom obidvoch rodičov. Genotyp pôvodnej valašky sa dlhodobo utváral, formoval a upevňoval, ako sme už povedali v podmienkach príbuzenskej plemenitby, bez účinnej selekčnej diferenciácie pri zakladaní nových generácií. To spôsobovalo, že charakteristické tvarové, fenotypové vlastnosti rúna a produkčné schopnosti pôvodnej valašky boli vždy pevne fixované v genotype

a prenášali sa z generácie na generáciu s veľkou podobnosťou.

Základným predpokladom ďalšieho modelovania zmien v kvalitatívnych vlastnostiach rúna a zvyšovanie genetického produkčného potenciálu valašky si vyžadovalo objektívne analyzovať a charakterizovať fenotypové vlastnosti rúna, produkčné a biologické schopnosti a rešpektovať teoretické poznatky, že základné vlastnosti rúna valašky (jemnosť, dĺžka vlny, vyrovnanosť, ale aj produkcia mlieka, živá

hmotnosť) majú polygénny charakter, teda sú ovplyvňované veľkým počtom vlôh. Súčasne treba vziať do úvahy genetické a negenetické faktory, vzájomné vzťahy medzi jednotlivými vlastnosťami (ukazovateľmi), dostupné informácie a koeficientoch heritability (h^2) a koeficientoch opakovateľnosti týchto vlastností. Rešpektovať geografické, pôdne, klimatické a chovateľské podmienky prostredia a tak navrhnúť účinný postup a základnú stratégiu a postupnosť krokov ďalšieho zošľachtovania.

5. Základná charakteristika plemena valaška

5.1. TVAROVÉ VLASTNOSTI (EXTERIÉR)

Valašku charakterizoval malý telesný rámec. Výška na kohútiku 51-55cm. Živá hmotnosť bahníc 30-35 kg, baranov 40-45 kg (v roku 1951 bola živá hmotnosť bahníc v kmeňových stádach v kontrole úžitkovosti 36-40 kg, u baranov 45-48 kg). Hlava jemná suchá, klinovitá s úzkym pyskom. Nosová línia baranov vypuklá s dobre vyjadreným pohlavným výrazom. Uši tenké, stredne dlhé, postavené do bokov. Krk dlhý, tenký, pohyblivý. Nohy suché. Hrudník hlboký, ale úzky. Hlava je neovlnená, obrast siaha po temeno. Obrast predných končatín nedosahoval predné koleno, u zadných siahla po päťový klb. Slabý obrast brucha. Základná farba vlny bola biela. Vyskytovali sa aj jedince čierne, strakaté. Obličajová časť a neovlnená časť nôh bola pokrytá krátkou bielou krycou srstou. Na obličaji bol prípustný pigment (bakeša, okaňa, muška). Barany boli spravidla rohaté, u bahníc bola rohatosť prípustná (kornuta). Najčastejšie nedostatky: malý telesný rámec, nízka živá hmotnosť, ostrý kohútik, úzky chrbát, úzky postoj predných a šablovitý postoj zadných končatín.

5.2 CHARAKTERISTIKA VLNY (RÚNA)

Vlna vytvárajúca rúno valašky (kompaktný

vlnový obrast tela) je klasifikovaná ako hrubá, sortimentu E-E/F, zmiešaná, pretože je zložená z viacerých typov vlasov (vlnovlas, polopesík, alebo prechodný vlas, pesík, mŕtvy vlas, ktoré sa líšia rozdielnou histologickou štruktúrou (vlasý dreňové a bezdreňové) a morfológickou stavbou (rozdielna jemnosť a dĺžka), tiež rozdielnou početnosťou (obr.3).

Prítomnosť rozdielných vlasov v rúne spôsobovala veľkú nevyrovnanosť vlny v jemnosti a dĺžke a to nielen v pramienku (súbor 10-15 vlasov), v chumáčku (súbor viac pramienkov) a v chumáči (súbor viac chumáčikov) ale aj topografickú (rozdiely v jemnosti a dĺžke vlny na rôznych častiach tela: lopatka, bok, stehno, chrbát, brucho). Táto veľká rozdielnosť (zastúpenie) v rúne dlhodobo znižovala a obmedzovala využitelnosť vlny valašiek v textilnom priemysle.

5.2.1. Jemnosť vlny (v μ m)

Z tvaru jednotlivých krivky (obr.4) vidieť, že vlna valašky je v jemnosti veľmi nevyrovnaná, pretože jemnosť jednotlivých vlasov podieľajúcich sa na stavbe rúna je výrazne rozdielna a v rámci celého rúna kolíše od 12 mikrometrov (μ m) do 180 až 250 μ m. Jemnosť vlnovlasov (bezdreňové vlasy zložené zo šupinatej pokožky rôzne-

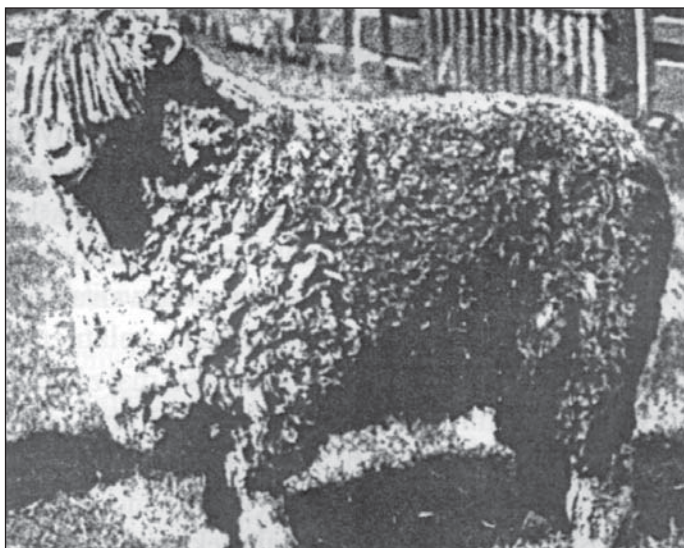

Typicky splývavé rúno prezentuje tento starý obrázok ovce.

ho tvaru a kôry), ktoré vytvárajú v zmiešanom rúne podsadu, kolíše od 12 μ m do 38 μ m s priemernou jemnosťou podsady 30-32 μ m. Jemnosť polopesíkov kolíše od 32 μ m do 64 μ m s priemernou jemnosťou 46-48 μ m. Jemnosť pesíkov kolíše od 54 μ m do 98 μ m až 120 μ m s priemernou jemnosťou 78-84 μ m. Jemnosť mŕtvych vlasov kolíše od 76 μ m do 200 až 250 μ m s priemernou jemnosťou 94-98 μ m.

5.2.2. Dĺžka vlny (v cm)

Charakteristická je aj veľká rozdielnosť v dĺžke jednotlivých typov vlasov vytvárajúcich rúno

Baran plemena lincoln.

Baran leicester - dlhovlnový

valašky. Pri ročnej striži dosahovala dĺžka podsady 5-8 cm, polopesíkov 15-25 cm, pesíkov 30-40 cm, mŕtvych vlasov 3-8 cm. Významným ukazovateľom nevyrovnanosti vlny v dĺžke je podiel dĺžky podsady k pesíkom (Pe/Po), ktorý dosahuje len 15 – 25 %. Z tohoto aspektu ide v podstate o tzv. „dvojetážne rúno“. Prvú etáž vytvára dĺžka podsady (tvoria ju krátke vlnovlasý, resp. mŕtve vlasy) a druhú etáž vytvára polopesíky a pesíky.

5.2.3. Podiel jednotlivých vlasov (v %)

Charakteristický je aj podiel jednotlivých typov vlasov v rúne valašky. Podiel môžeme charakterizovať týmito priemernými hodnotami: podsada 70%, polopesíky 9%, pesíky a mŕtve vlasy 21%.

5.2.4. Stavba rúna

Povrch rúna vytvárajú slabo vlnité chumáčiky, kužeľovitého tvaru, ktoré sú v základnej časti pri koži širšie a smerom na povrch rúna (ku koncu chumáčikov) sa zužujú do výrazne hrubých pesíkov. Tento tvar uzavretosti rúna charakterizujeme ako splývavý charakter rúna. (Táto stavba rúna mala veľký význam z hľadiska termoregulačnej funkcie, pretože podsada

vytvárala tepelnú izoláciu a pesíky odvádzali po povrchu dažďovú vodu.) Tento charakteristický,asto mnohostranný tvar chumáčenia rúna bol ovplyvňovaný nielen početnosťou jednotlivých typov vlasov, ale hlavne dĺžkou podsady a hrúbkou pesíkov.

5.3. PRODKČNO – BIOLOGICKÉ VLASTNOSTI

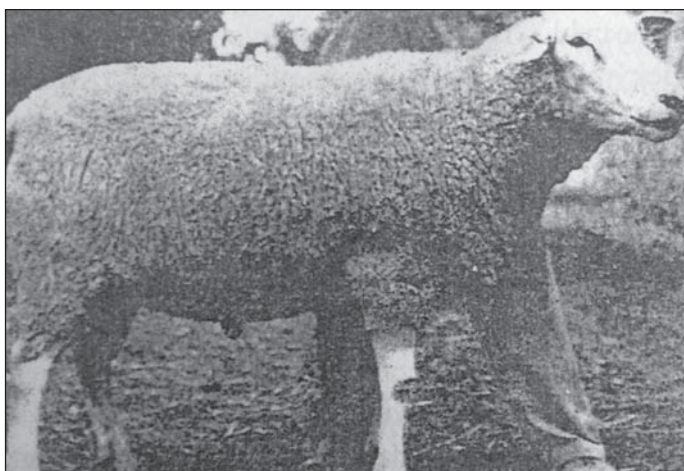
Vzhľadom na rozdielne chovateľské podmienky chovu, ročná produkcia potnej vlny bahníc kolísala od 1,2 do 2,4 kg, baranov 1,8 – 2,5 kg. Valaška predstavovala dvojstrižné plemeno, strihané na jar (po vyhnaní na pasťu – máj) a na jeseň (september).

Ročná produkcia mlieka za laktáciu bola veľmi nevyrovnaná v rámci plemena, jednotlivých stád i v rámci stáda kolísala od 60 do 120 litrov (vynikajúce bahnice v kmeňových stádach produkovali až 150 litrov mlieka).

Plodnosť v kontrolných stádach bola od 95% do 105%, v úžitkových chovoch výrazne nižšia. Percento výskytu dvojčiek (viacpočetných vrhov) bolo nízke (2-15%). Plemeno charakterizovala nízka plodnosť pretože dedičné založenie pre viacpočetný vrh bolo relatívne nízke. Viacpočetné vrhy boli menej

vítané. V praxi sa robila viac kontraselekcia na početnosť vrhu. Valašky boli typicky sezónne polyestrické plemeno s hromadným výskytom ruje v jesennom období (október, november). Vonkajšia fáza pohlavného cyklu ruja bola výrazne ovplyvňovaná klimatickými a chovateľskými podmienkami, čo sa často prejavilo dlhým pripúšťacím obdobím (nepravidelnosť v priebehu pohlavného cyklu- nízke % zabrezávania). Valašky charakterizoval živý temperament, pevná konštitúcia, dobrá chodivosť v členitom teréne. Výborne odolávali nepriaznivým poveternostným vplyvom (fujavice, rýchla zmena počasia, jarné a jesenné nočné mrazy). Vyhovovali košarovaniu pod otvoreným nebom i v dažďovom počasí, čomu odpovedala charakteristická stavba rúna. Vyznačovali sa dobrou schopnosťou prispôbiť sa podmienkam, v ktorých sa dlhodobo chovali (horské a podhorské oblasti stredného Slovenska).

Po vzniku štátneho Ovčiarsko-vlnárskeho ústavu v Martine v roku 1935 sa postupne vytvárali plemenné a kmeňové chovy, v ktorých sa zaviedla kontrola úžitkovosti (KÚ) bahníc a plemenných baranov (licentované barany). Systém KÚ sa postupne zdokonaľoval, sledo-

Baran plemena texel.

Klenovecká jarja z farmy Hlinec (1959).

vali sa predovšetkým tieto ukazovatele: pôvod, živá hmotnosť, produkcia vlny (popis rúna), exteriér, početnosť vrhu, živá váha jahniat pri narodení a v 4 týždňoch, produkcia mlieka za 200 dní (obdobie cicania a dojenia), u bahníc dátum pripustenia, obahnenia, u baranov počet pripustených, oplodnených a jalových oviec, % plodnosti, počet zaradených a vyra-

dených jahniat (aké typické vlastnosti sa dedia po jednotlivých plemenných baranoch). Významnejšie postavenie v rokoch 1940 – 1950 postupne dosahovali tieto kontrolné stáda: Vyššia roľnícka škola Sabinov, Oravský Podzámok, Roľnícka škola Stará Ľubovňa, Výskumná šľachtiteľská stanica Levočské Lúky, JRD Demänová, JRD Klenovec, ŠM Vígláš, Studenec,

Mníšek nad Hnilcom, Vyšný Kubín, Fričovce, Betlanovce.

Informácie o úžitkových vlastnostiach plemených bahníc a baranov získané v kontrolných stádach vytvárali prvotné predpoklady pre poznávanie úžitkovejších jedincov od menej úžitkových a tak postupne realizovať pozitívny a negatívny výber u plemených zvierat.

6. Teoretické aspekty zošľachtovania

Pri koncipovaní základnej stratégie zošľachtovania valašky sme vychádzali z týchto teoretických predpokladov:

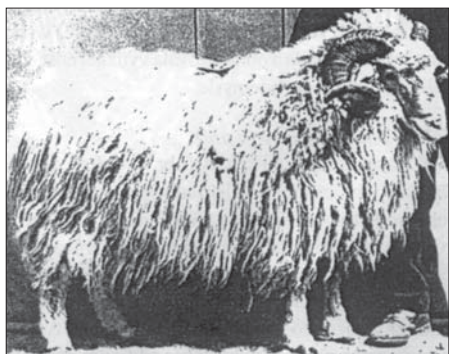
- základné vlastnosti rúna podmieniajúce kvantitatívnu a kvalitatívnu produkciu vlny majú polygénny charakter,
- z genetického hľadiska účinnosť selekcie zvyšuje sa hodnotením produkcie vlny hmotnosťou čistej vlny, koeficienty heribility

($h^2=0,2$) je relatívne nízka. Efekt hybridizácie s plodnými plemenami je 06 – 08 jahňaťa na jeden vrh. Valaška je plemeno s nízkou plodnosťou, v praxi prevládala nesystémový prístup, viac kontraselekcia na početnosť vrhu,

– produkcia mlieka bola veľmi rozdielna. Charakterizovala ju dvojvrcholová laktačná krivka s nízkou perzistenciou (stálosťou). Koeficient heribility (0,3) poukazuje na výraz-

ný vplyv negenetických faktorov. Rigorózna selekcia na genetické modelovanie bahníc sa musí opierať o objektívne výsledky vlastnej mliekovej úžitkovosti bahníc,

– živá hmotnosťou a rastová intenzita je polygénne podmienená vlastnosť, ovplyvňovaná genetickými a negenetickými faktormi (úroveň chovateľského prostredia).

Valašský baran línia Patos.

Poľská ovca gurska.

Ročná jahnička valaška x texel jemného typu.

7. Vytýčený cieľ - základná hypotéza

- výrazne skvalitniť vlnu valašky (z hľadiska jemnosti, dĺžky a vyrovnanosti) dosiahnuť polojemnú až polohrubú vlnu, pritom udržať vo fenotype splyvavý charakter rúna,
- lepšiu vyrovnanosť rúna v jemnosti a dĺžke dosiahnuť tým, že sa predĺži podsada (tým čiastočne zhrubne) a skráti sa dĺžka pesíkov (tým sa dosiahne ich vyššia jemnosť).

- Selektčný tlak na dĺžku podsady a jemnosť pesíkov musí byť dostatočne intenzívny, aby sa zvýšil podiel podsadových vlasov, znížil podiel pesíkov, odstránil výskyt mŕtvych vlasov a tým sa dosiahlo žiaduce percentuálne zastúpenie jednotlivých typov vlasov v splyvavom rúne,
- zvýšiť živú hmotnosť a zlepšiť ranosť,
- udržať dobrú produkciu mlieka, chodi-

vosť, životaschopnosť a prispôsobivosť k drsným klimatickým podmienkam prostredia a svahovitosti terénu v nadmorskej výške 700 – 1200 m.n.m.

– Tento cieľ sa nedá dosiahnuť čistokrvnou plemenitbou (trvalo by to veľmi dlho), musí sa realizovať medzičlemenné, kombináčnne kríženie.

8. Metodický postup zošľachtovania

8.1. I. ETAPA (ROKY 1950 – 1958)

Prvú etapu zošľachtovania charakterizujú roky 1950 – 1958. kedy sa prakticky začal realizovať základný metodický postup zošľachtovania, získali sa poznatky a skúsenosti z hodnotenia prvých generácií krížencov po rodičoch vstupujúcich do tohto procesu.

Tejto etape predchádzalo však prípravné obdobie, v ktorom sa vypracoval metodický postup zošľachtovania, voľba plemien vstupujúcich do tohto procesu a premyslela sa koncepcia organizovaného a cieľavedomého postupu pri konkrétnej realizácii programu v chovateľ-

skej praxi. Zodpovednosťou za realizáciu zošľachtovania valašky bol poverený Výskumný ústav ovčiarsky v Trenčíne (Dr.Ing. J. Laurinčík, CSc).

Získať čo najobjektívnejšie poznatky o vhodnosti použitia plemien pri krížení valašky (názo-ry neboli jednotné) a dosiahnuť vytýčené ciele z hľadiska zmien v kvalitatívnych fenotypových vlastnostiach rúna a v kvantitatívnych, produkčných ukazovateľoch, boli do tohto procesu zainteresované dve vedecké inštitúcie (VŠP v Nitre prof. Ing. V. Kováč), ktoré použili rozdielne metodické postupy pre tvorbu krížencov.

Baran F1 gen. valaška x texel vyhovujúceho texelského typu.

8.1.1 Kríženie valašiek využitím baranov plemena TEXEL

Gesciu nad metodickým postupom kríženia mal VÚO v Trenčíne (zodpovedný Dr. Ing. J. Laurinčík, Csc.). V najväčšom rozsahu sa realizovalo kríženie valašiek s baranmi plemena TEXEL. Plemeno bolo importované z Holandska, pôvodne pre účely zvýšenia stavov oviec. Do roku 1948 (Jurík 1968) sa doviezlo z Holandska 506 bahníc, 3288 jahniat a 50 plemenných varanov. Texelné barany pre potrebu kríženia sa odchovávali na ŠM Bajč, (Vlkano-vo), ŠM Beňadiková, okr. Liptovský Mikuláš, ŠM Toporec, okr. Poprad, ŠM Senica, Potravinársky kombinát v Trenčíne (hospodárstvo Bizce a Olšiná).

Do kontroly úžitkovosti bolo celkove zapojených 1210 čistokrvných bahníc plemena texel a 29 plemenných baranov. V rokoch 1951 – 1956 dosahovali plemenné bahnice v uvedených stádach priemernú živú hmotnosť 46,0 – 68,0 kg, priemernú ročnú produkciu vlny 3,63 – 4,80 kg a plodnosť od 70,4 % do 112,0 % (v jednotlivých rokoch mala klesajúcu tendenciu).

Charakteristika plemena texel

Plemeno charakterizovala korektná harmonická stavba tela. Silnú kostru tvoril široký hrudník, pánev a hlboká hrud'. Krk je kratší. Predné nohy pokryté vlnou do polovice predkolenia, zadné do polovice stehien. Obrast hlavy siaha po temeno. Ročná produkcia vlny u baníc 4,5 – 5,5 kg, polojemná, lesklá vlna sortimentu B-B/C, rúno uzavreté. Dĺžka vlny cca 15 cm. Plodnosť 160 %. Dobrá produkcia mlieka počas odchovu jahniat.

Očakávané predpoklady

- získať výraznejšie jemnejšiu a kvalitnejšiu vlnu,
- zvýšiť ročnú produkciu vlny,
- zvýšiť mohutnosť tela a ranosť,
- nezhoršiť dojivosť krížencov v porovnaní s valaškami,

- udržať dobrú aklimatizačnú schopnosť a menšiu náročnosť.

8.1.1.1 Základná schéma kríženia

V medziplenom krížení valašiek s baranmi plemena texel (Obr.5) sa vytvárali krížence s rôznym genetickým podielom plemena texel, predovšetkým s 50% - 25% - 12,5%. Vznikali pritom aj krížence so 75% - 62,5% - 37,5% genetickým podielom plemena texel.

Relatívne veľký rozdiel v jemnosti vlny medzi rodičovskými párami spôsobil, že u krížencov F1 generácie (ale aj v následných) sa vyskytovali fenotypy s veľmi rozdielnym sortimentom vlny a to B – B/C – C – C/D – D – D/E – E – E/F, čo výrazne menilo charakter rúna. Preto ďalší postup pripárovania krížencov v následných generáciách bol výhradne podľa fenotypu (kvality) rúna tak, že na bahnice s jemnou vlnou (B-B/C) boli použité barany plemena valaška (s vlnou D/E-E), na bahnice s hrubou vlnou (E-E/F) opäť barany plemena texel (s vlnou B-B/C). Bahnice s vyhraneným fenotypom rúna (C-C/D-D-D/E) sa páрили s baranmi toho istého fenotypu medzi sebou.

V širokej populácii krížencov v následných generáciách išlo v podstate vždy o to, aby sa získali plemenné zvieratá (najmä plemenné barany pre ďalšiu plemenitbu), ktoré sa vyznačujú veľkou úžitkovosťou, požadovanou kvalitou vlny, ktoré túto úžitkovosť sú schopné prenášať aj na potomstvo, pričom genetický podiel zušľachťujúcej krvi nebol rozhodujúci.

Objektívne výsledky hodnotenia početných generácií potvrdili (Laurinčík 1960, 1962), že mnohé krížence dosiahli 30% až 50% zvýšenie produkcie vlny jej zjemenie o 2 sortimenty oproti pôvodným valaškám. Jednoznačne sa potvrdila vyššia priemerná jemnosť vlny krížencov (zo 43,2 μ m na 38,0 – 39,0 μ m). Jemnosť podsady sa znížila o 2 – 3 μ m a jemnosť pesíkov sa znížila z 80,1 μ m na 71,5 μ m. Laboratórne rozborly hodnotenia jemnosti vlny potvrdili, že u krížencov s polohrubou vlnou

Jarka plemena zošľachtená valaška vyhraneného typu.

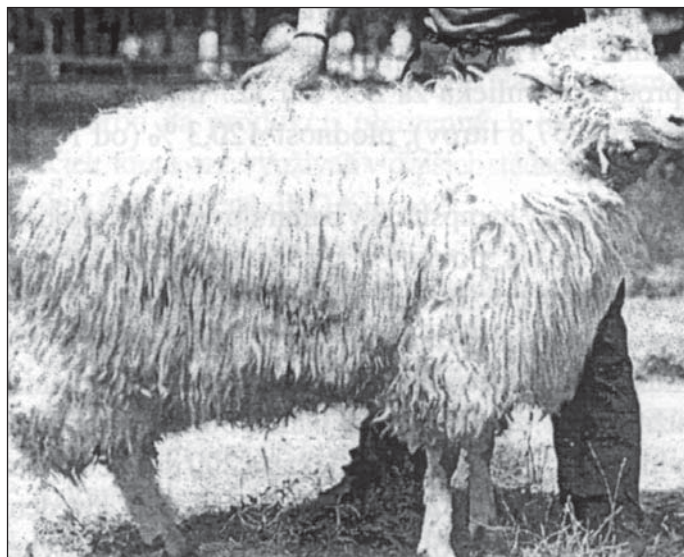

Pohľad do rúna barana 949/944.

pretrvávajú, i keď nie tak výrazne, u jemnostných krívkach ľavostranná asymetria s pomerne veľkým rozpätím jemnostných tried. Tieto skutočnosti potvrdzovali, že využitím baranov plemena texel sa nedosiahnu požadované zámery z hľadiska vyrovnanosti vlny.

Kríženie valašiek s baranmi plemena texel v rokoch 1950 – 1958 sa realizovalo predovšetkým v plemenných stádach: ŠM Prosieck, Beňadiková, Stošice a Liptovský Ondrej v okrese Liptovský Mikuláš. Odchované plemenné barany z týchto stád s rôznym genetickým podielom plemena texel sa využívali v úžitkových chovoch, v okresoch Liptovský Mikuláš, Spišská Nová Ves a Poprad.

Výsledky potvrdili, že geneticky vyšší podiel plemena texel (50% - 75%) vytváral prejemnejšie typy s nedostatočne ovlnením tela, s oslabenou konštitúciou a zníženou odolnosťou

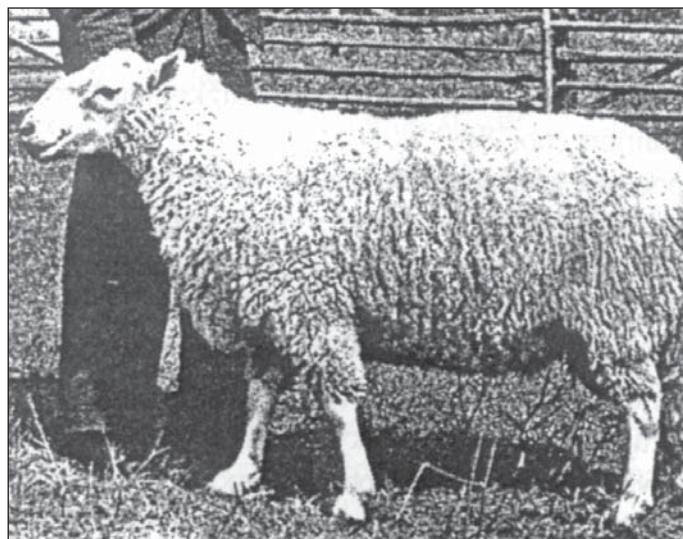
Baran plemena zošľachtená valaška

Baran plemena zošľachtená valaška (ZV) vyhraneného typu.

Ďalší z baranov ZV texelského typu.

Plemenný baran ZV cheviotského typu.

(zlý zdravotný stav) pre podmienky horských a podhorských oblastí.

U krížencov F2 generácie a ďalších sa produkcia vlny znížila takmer na úroveň východzieho plemena. V mnohých prípadoch sa vytvorila fenotypove nežiadúce zloženie rúna, vlna bola príliš krátka a jemná. Tieto výsledky potvrdzovali, že kríženie valašiek baranmi plemena texel z hľadiska produkcie a kvality vlny bolo úspešné v pokusných stádach len do F1 generácie. V následných generáciách sa získaval relatívne nízky podiel požadovaných fenotypov (C-C/D-D-D/E) z pomerne početnej populácie krížencov valaška x texel s rôznym genetickým podielom. Preto riešitelia odporučili, aby jedince ktoré majú požadované vlastnosti a rôzny genetický podiel plemena texel sa ďalej využili v plemenitbe valašiek.

8.1.2. Kríženie valašiek využitím baranov plemena HAMPSHIRE A CHEVIOT

Originálny postup kríženia valašky baranom plemena hampshire a cheviot použili pracovníci VŠP v Nitre, kde som od roku 1952 pracoval.

Charakteristika plemena hampshire

Plemeno hampshire bolo vyšľachtené v Anglicku. Vyznačovalo sa typicky krátkou a širokou hlavou, krátkym a silným krkom, valcovitým trupom a krátkymi nohami. Rámec tela bol široký, a hlboký, vyjadrujúci rané plemeno. Mulec a časť nosovej línie a nôh sú tmavej farby. Živá hmotnosť bahníc 60-70 kg, baranov 70 - 90 kg. Plodnosť 100- 130 %. vlna je pravá, sortimentu B-B/C. Ročná produkcia vlny 3,0 - 5,5 kg.

Hampshirske ovce domáceho typu, chované v 50-tich rokoch v stádach ŠM Kočovce, Mučeníky, Lukáčovce, Dolné Trhovište predstavovali hampshirsky slovenského dojného typu, ktoré dlhodobým výberom zameraným na dojný typ, kvalitnú stavbu rúna (lesklá, dlhá), dobrú plodnosť, pohyblivosť, otužilosť sa výrazne odlišovali od originálnych anglických hampshiriek, nielen vyššou stavbou tela (vyšší rámec

tela), vynikajúcou dojivosťou, plodnosťou, ale aj lesklou dlhou vlnou sortimentu C - C/D - D.

Priemerná úžitkovosť v uvádzaných kmeňových hampshirských stádach bola nasledovná: živá hmotnosť bahníc 57,4 kg, ročná produkcia potnej vlny 3,22 kg, produkcia mlieka za 200 dní 127 litrov (za dojnú periódu 57,8 litrov), plodnosť 120,3% (od 105 do 140%).

Plemenný hampshirský baran slovenského dojného typu č. 801/8, použitý v r. 1950 a 1951 na kríženie valašiek, pochádzal od vynikajúcej bahnice (produkovala 3 litre mlieka denne) zo stáda ŠM Lukáčovce, kde sa dosahovala nasledovná priemerná úžitkovosť: živá hmotnosť bahníc 56,5 kg, produkcia vlny 3,8 kg, produkcia mlieka za 200 dní 126,7 litra (za dojnú periódu 82,5 litra), plodnosť 135%. Uvedený plemenný baran bol v podstate atypický predstaviteľ plemena, pretože sfarbenie hlavy a nôh bolo netypické, vyjadrovalo určité znaky plemena merino. Bolo to spôsobené tým, že 2 - 3 generácie pred tým sa v stáde ŠM Lukáčovce používali barany plemena merino v rámci priľatia krvi.

Očakávané predpoklady:

- zvýšiť jemnosť a hustotu rúna,
- zvýšiť živú hmotnosť a ranosť,
- zlepšiť produkciu mlieka a plodnosť,
- udržať dobré vlastnosti valašiek, ako je chodivosť a prispôbivosť k pôdnym a klimatickým podmienkam.

Charakteristika plemena CHEVIOT

Barany plemena cheviot boli importované z Anglicka. Vyznačovali sa nižším zavalitejším telom. Hlava je neovlnená, pokrytá po ušnú líniu krycou srstou. Rúno je polojemné sortimentu B - B/C s hustou rovnorodou vlnou. Ročná produkcia vlny u bahníc 3,0 - 4,0 kg u baranov 5,0 kg. Dĺžka vlny 7 - 8 cm. Rýchly rast jahniat vytváral predpoklad, že produkcia mlieka u krížencov sa nezhorší, pritom sa zlepší ranosť (produkcia mäsa). Živá hmotnosť bahníc 60 kg, baranov 70 - 80 kg.

V tomto období prebiehalo dosť intenzívne kríženie valašiek s plemenom cheviot na majetku Výskumnej šľachtiteľskej stanice v Levočských Lúkach, ŠM Fričovce, Vyššej roľníckej škole v Sabinove, kde sa zlepšením chovateľských podmienok postupne dosahovali dobré výsledky.

Polokrvný plemenný baran (V x CH) č. 949/944 použitý v stáde VŠP v Nitre bol produktom príbuzenskej plemenitby a pochádzal zo stáda Výskumnej šľachtiteľskej stanice Levočské Lúky. Mal vynikajúce fenotypové vlastnosti rúna, hustú polohrubú vlnu s predĺženou podsadou a kratšími jemnejšími pesíkmi s dobrou topografickou vyrovnanosťou rúna. Mal vynikajúci obrast tela vrátane brucha a nôh a bol dobre aklimatizovaný na naše podmienky. Ako 2-ročný mal hmotnosť 50 kg, sortiment D a vyprodukoval 4,90 kg vlny.

Stádo bahníc v Levočských Lúkach v tom období dosahovalo vynikajúcu priemernú úžitkovosť u bahníc: živá hmotnosť 40,8 kg, produkcia vlny 3,12 kg, produkcia mlieka za 200 dní 127,0 litra (za dojnú periódu 89,5 litra), plodnosť 107% čo potvrdzovalo vysoký produkčný potenciál stáda.

Očakávané predpoklady:

- Polokrvný baran (V x CH) č. 949/944 vynikajúceho fenotypu dával predpoklad získať vhodné genotypy pre ďalší zošľachtovací proces valašiek z hľadiska:
- zlepšiť kvalitu vlny v jemnosti a vyrovnanosti,
- dosiahnuť vyššiu produkciu vlny zlepšením hustoty rúna,
- vyššiu plodnosť,
- udržať prispôbivosť do horských a podhorských oblastí.

Základná schéma kríženia

Základnú schému kríženia valašiek plemenom hampshire a cheviot uvádzame v obr. 6.

V roku 1950 a 1951 boli bahnice plemena valaška v stáde ŠM Víglaš (živá hmotnosť bah-

níc 37,6 kg, produkcia vlny 1,7 kg, produkcia mlieka 100 litrov, za dojnú periódu 51,9 litra) pripustené baranom plemena hampshire (801/8). Získané krížence F1 generácie (V x H) narodené v roku 1951 a 1952 boli dovezené do Nitry a neskôr umiestnené na hospodárstve školského podniku Mikov Dvor. V rúne krížencov F1 generácie (V x H) frekventovali sortimenty B – B/C – C – C/D – D – D/E pričom požadovaný sortiment C – C/D – D sa vyskytoval u 83% jedincov. Priemerná dĺžka vlny bola 16 cm (min. 8 cm, max. 18 cm). Dobrú hustotu rúna malo 70,5% bahníc (Kováč 1957). Na uvedenú F1 generáciu (V x H) sa v Nitre použil polokrvný baran, kríženec valaška x cheviot (949/944) dovezený z Levočských Lúk. Výsledkom tohto kríženia boli trojplemenné krížence s 50% genetickým podielom plemena valaška, 25% podielom plemena hampshire a 25% podielom plemena cheviot.

V populácii trojplemenných krížencov (VH x VCH) sa zúžila frekvencia sortimentov (C/D – D – D/E) čím sa dosiahla lepšia vyrovnanosť (sortiment C/D – D malo 71,8% bahníc). Dosiahla sa priemerná dĺžka vlny 10,3cm (min. 10cm, max. 16cm). Vynikajúca hustota bola u 79,3% bahníc (Kováč 1960, 1962). V prvej populácii trojplemenných krížencov sa vyskytlo viac vynikajúcich fenotypov s veľkou potenciálnou produkciou vlny. Najmä baránok po jarke 124, ktorá ako dvojročná vážila 42 kg, vyprodukovala 5,0 kg vlny sortimentu D, vynikal nielen dobrou rastovou schopnosťou, ale aj vynikajúcou stavbou rúna. Tento baránok (949/124) ako 2-ročný vážil 76 kg, vyprodukoval 8,1 kg vlny sortimentu D. Neskôr ako 3-ročný vážil 85 kg, dal 8,8 kg vlny sortimentu D. Preto v ďalších rokoch sme v kmeňovom stáde prakticky používali len bratov a synov tohto barana. Matka č. 124 dosahovala aj v nasledujúcich rokoch vynikajúcu plodnosť a mliekovú úžitkovosť, podieľala sa významnou mierou na produkcii plemenných baranov a jahničiek, ktoré sme využívali v ďalších stádach na Slovensku (JRD Veličná, JRD Klenovec).

Vzhľadom na sľubné výsledky získané v prvej generácii trojplemenného kríženia, použili sme v ďalších rokoch nasledovný postup pripravovania:

- Bahnice (V x H), ktoré pripárené baranom 949/944 (V x CH) dali vynikajúce potomstvo sa pripárovali v následných rokoch stále tým istým baranom.
- Tam, kde výsledky kríženia neboli uspokojivé, sme použili párenie syna (949/124) na tety.
- U vyhradených fenotypov bahníc (C/D – D – D/E) sme použili úzku príbuzenskú plemenitbu:
 - párenie otca na dcéry,
 - brata na sestry.

Tým sme rozšírili požadované fenotypy a žiaduce vlastnosti rúna, ako je podiel jednotlivých typov vlasov, podiel dĺžky podsady k pesíkom (min. 70%), vysoká produkcia vlny (3,5 – 4,5 kg) a udržal sa splývavý charakter rúna. Párením jedincov „inter sé“ v rámci líniovej a medzilíniovej plemenitby sa vytvárala určitá charakteristická plemenná skupina bahníc a baranov, čím sa postupne formoval tzv. „nitriansky zošľachtený typ valašky“ (NZTv). Išlo predovšetkým o to, získať čo najviac vynikajúcich genotypov pre ďalší zošľachťovací proces valašky v ostatných stádach Slovenska.

Rešpektovaním týchto zásad pripravovania sa v následných generáciách získavali populácie, v ktorých každý jedinec mal 50% genetický podiel plemena valaška a zvyšok bol zastúpený genetickým podielom plemien hampshire a cheviot v rôznom pomere (12,5% – 25% – 37,5%).

Takto modelovaný tzv. nitriansky zošľachtený typ valašky (NZTv) sa vyznačoval vynikajúcimi úžitkovými vlastnosťami. Dosahoval produkciu potnej vlny na bahniciu 4,2 – 4,5 kg, mal husté rúno, vyrovnané v jemnosti a dĺžke a produkoval vlnu sortimentu d – D/E. Priemerná jemnosť vlny bola 41,0 μ m, jemnosť podstaty 39,17 μ m, prechodných vlasov 68,21 μ m, pe-

síkov 71,90 μ m. Aj % zastúpenie jednotlivých typov vlasov bolo vyhovujúce: podiel podsady 90,1%, podiel prechodných vlasov 4,6%, pesíkov 5,3%. Táto štruktúra rúna zabezpečovala splývavý charakter s polohrubou v niektorých prípadoch aj polojemnou vlnou. Dĺžka podsady k pesíkom dosahovala 74%. Z hľadiska kvantitatívnych ukazovateľov bola priemerná živá hmotnosť bahníc 54,2 kg, produkcia potnej vlny kolísala od 3,25 kg do 4,42 kg s postupným zvyšovaním produkcie v následných generáciách (4,5 – 5,0 kg). Priemerná živá hmotnosť jahniat pri odstave (v 100 dňoch) bola 27,2 kg s kolísaním od 25,5 kg do 30,0 kg, s dobrou plodnosťou a priemernou mliekovou úžitkovosťou.

Táto kvalitatívna zmena v stavbe rúna bola výsledkom toho, že trvalý intenzívny selekčný tlak sa realizoval na jemnostnú krivku z oboch strán, tzn. na zhrubnutie podsady (pri udržaní dobrej hustoty) a z druhej strany na zjemnenie pesíkov (odstránenie mŕtvych vlasov) a ich početné zníženie.

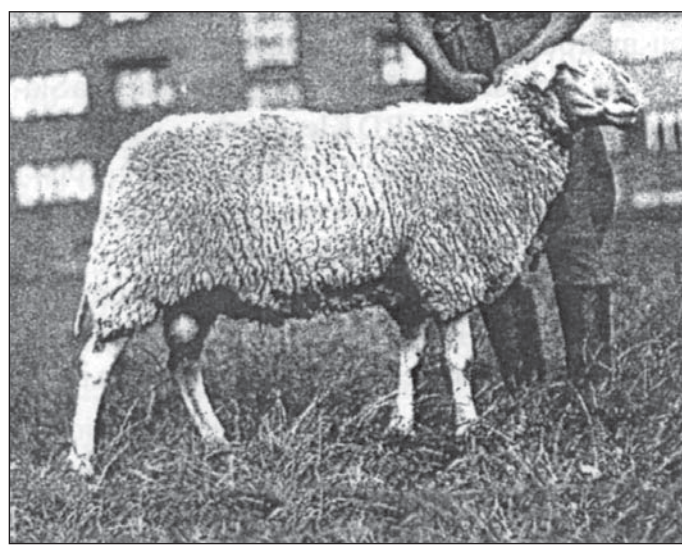
Pri tomto procese šľachtenia sa maximálne využívali výsledky získané objektívnymi metódami hodnotenia základných vlastností rúna:

- lanametrický rozbor jemnosti vlny (obr. 7) vrátane štatistických hodnôt (x, s, v),
- hodnotenie vyrovnanosti vlny v dĺžke štapovým diagramom (obr. 8),
- vypočítané korelačné koeficienty medzi jednotlivými hodnotami štapla, za účelom vytýpovania účinných markerov pre efektívnu selekciu (Sd – stredná dĺžka štapla),
- vypočítané štatisticky významné vzťahy medzi vlastnosťami rúna (obr. 9) (produkcia vlny kladne koreluje s podielom dĺžky podsady k pesíkom) predovšetkým vo vzťahu k produkcii potnej a technicky čistej vlny. Tieto markery sa ukázali ako rozhodujúce pri uplatňovaní selekčných kritérií v ďalších etapách zošľachťovania valašiek.

Z analýzy jemnostných kriviek zostrojených na základe lanametrického merania jemnosti vlny u potomstva získaného v následných ge-

Produkt kríženia valaška x hampshire x cheviot, plemenný baran

Plemenný baran ZV východofrízkeho typu.

Často frekventovaný obrázok stáda v Trenčianskej Tepeli.

Jarky ZV z výstavy Agrokomplex 2002.

neráciách trojplemenného kríženia vyplynulo, že zošľachťovacím procesom priemerná jemnosť vlny môže klesať, vlna sa stáva v priemere hrubšou, čím sa znižuje ľavostranná asymetria jemnosti a tým sa výrazne zlepši vyrovnanosť v pramienku (zníži sa variačné rozpätie jemnosti vlny). Preto sme formulovali tézu, že nie je rozhodujúca priemerná jemnosť vlny (x), ktorá sa môže pohybovať po jemnostnej osi z ľava do prava (obr. 10), ale rozhoduje vyrovnanosť vlny, to znamená variačné rozpätie jemnosti vlny od najjemnejších po najhrubšie vlasy vyjadrené hodnotou variačného koeficienta ($\max. V = 40\%$).

Tým sa prakticky začalo formovať v populáciách krížencov budúce tri základné fenotypy z hľadiska stavby rúna a to: vyhranení, jemnejší a hrubší typ (obr. 11).

Vzhľadom k tomu, že tvorba plemennej skupiny NZTv vrátane odschodu plemenných baranov sa realizovala v nížinnej oblasti v stáde Nitra – Mikov Dvor, presúvali sme vynikajúcich plemenníkov trojplemenného kríženia do vytypovaných stád rajónu Oravy okr. Dolný Kubín (JRD Veličná, Párnica, Dolný Kubín, SPTŠ Oravský Podzáмок) tiež do oblastí stredného Slovenska (Klenovec) a východného Slovenska (Hrabušice), kde zošľachťovací proces valašiek prebiehal využitím týchto plemenníkov. Už prvé výsledky jednoznačne naznačovali, že aklimatizačný proces plemenníkov je normálny, že dobre znášajú vysokohorské podmienky a môže sa v budúcnosti touto formou pokračovať. Súčasne sa potvrdilo, že plemenné barany svoje fenotypové vlastnosti rúna výrazne prenášajú na potomstvo, čo vytváralo predpoklady pre ďalší úspešný proces zošľachťovania.

Výsledky kríženia získané v 1. etape ($V \times T$, $V \times H \times CH$) jednoznačne potvrdili, že ďalšie zrýchlenie zošľachťovacieho procesu valašiek z hľadiska premeny rúna na kvalitatívne lepšiu vlnu musí ďalej pokračovať a vychádzať z týchto zásad:

- pri hodnotení plemenných zvierat realizovať dôkladné hodnotenie rúna s dôrazom na dĺžku podsady a dĺžku pesíkov a ich vzájomný pomer (Pe/Po). Minimálna hodnota 40%;

- selekciou ďalej zvyšovať dĺžku podsady, zvyšovať strednú hodnotu – Sd – štapla a podiel podsadových vlasov;

- dosahovať vyššiu vyrovnanosť vlny (s menším dôrazom na jemnosť) pri zachovaní splyvavého charakteru rúna ($\max. V = 40\%$);

- za tým účelom využiť ďalšie plemená (lincoln, leicester, kent) ako korektorov vyrovnanosti rúna;

- zapojiť do tohto procesu šľachtenia (tvorby nového plemena) čo najširšiu populáciu bahníc;

- tento proces musí byť kontinuálny, cieľavedomý so zapojením pracovníkov plemennárskych služieb a širokej chovateľskej praxi. Tomu musí predchádzať široká osvetová a organizátorská práca.

II. ETAPA (ROKY 1959 – 1969)

Druhá etapa zošľachťovania valašky sa realizovala v rokoch 1959 – 1969. Nadväzovala na dosiahnuté výsledky pri zmene kvalitatívnych a produkčných ukazovateľov u krížencov zaraďovaných do reprodukčného procesu.

Komisionálne hodnotenie plemenných baranov na NT.

Riešitelia úlohy obidvoch inštitúcií akceptovali nasledovný originálny postup ďalšieho zošľachťovania:

a) zapojiť do procesu zošľachťovania plošne čo najširšiu chovateľskú základňu. Jednotlivé chovy bahníc s krížencami $V \times T$ (s rôznym genetickým podielom) a krížence $V \times H \times CH$ tzv. NZTv s rôznym genetickým podielom rozdeliť do 3 stupňov (prihliadať na stupeň zošľachtenia, chovateľskú úroveň, geografické podmienky, nadmorskú výšku) a krížiť s baranmi plemena lincoln, leicester resp. s baranmi NZTv.

b) pre použitie týchto plemien (resp. Plemenného typu NZTv) sa vypracoval trojstupňový systém zošľachťovania, založený na princípe, že so stúpajúcou nadmorskou výškou bude klesať genetický podiel zušľachťujúcich plemien.

Využitie baranov plemena LINCOLN a LEICESTER

Odbornú garanciu nad týmto procesom kríženia zabezpečovali pracovníci VÚO v Trenčíne.

Napriek orientácii na mlieko a mäso majú rúna imponantný charakter.

Charakteristika plemena lincoln

Barany plemena lincoln boli pre účely kríženia importované z Anglicka. Plemeno je bezrohé a patrí medzi polohrubovlnové dlhovlnové mäsové plemeno. Charakterizuje ich veľký telesný rámec, silná kostra s dobre vyjadrenou mäsovou úžitkovosťou. Živá hmotnosť 80 kg. Vlna je lesklá, vyrovnaná, rovnorodá, jednotažná (bez podsady) listového charakteru, mierne zvlnená, sortimentu D – D/E – E, dlhá 30 – 35 cm, splývavá. Dokonalý obrast tela. Plodnosť 100%.

Charakteristika plemena leicester

Rané bezrohé mäsové plemeno s čiernym mulcom. Vyznačuje sa hlbokým a širokým telom s dlhou rovnorodou vlnou (24 – 30 cm), mierne zvlnenou, vysokého lesku, sortimentu D – D/E. Ročná produkcia 5 – 6 kg, u baranov 6 – 7 kg, živá hmotnosť bahníc 70 – 80 kg, baranov 95 kg.

Očakávané predpoklady:

- barany plemena lincoln a leicester budú plniť funkciu korektorov z hľadiska homogenizácie fenotypov v požadovanej vyrovnanosti rúna v dĺžke a jemnosti a zvyšovania podielu podsadových vlasov,
- udržia dobrú ranosť, zvýšia živú hmotnosť krížencov a nezhoršia produkciu mlieka.

Základná schéma kríženia

Potrebná produkcia plemenných baranov sa zabezpečí tak, že v stádach 1. stupňa sa získajú potomkovia s 50% genetickým podielom plemena lincoln, leicester, v 2. stupni s 25% a v 3. stupni s 12,5% genetickým podielom (obr. 12).

Rozhodujúci vplyv na produkciu plemenných baranov mali stáda: VÚO v Trenčíne, hospodárstvo Trenčianska teplá, kde sa produkovali plemenné barany s 50% genetickým podielom plemena lincoln (leicester). Tieto barany sa ďalej využívali vo vybraných plemenných stádach 2. stupňa ŠM Bobrovec, hospodárstvo Dovalovo, Podtureň dvor Liptovský Jamník, JRD Liptovská Kokava, JRD Pribylina, Liptovská Porúbka, Mýto pod Ďumbierom, JRD Lučivná. Z týchto druhostupňových stád sa využívali

plemenné barany v úžitkových chovoch v okr. Liptovský Mikuláš, Banská Bystrica a Poprad.

Najrozšírenejšie genealogické línie: 601, 381, 575, 757, 756, 393, ktoré významnou mierou ovplyvňovali výsledky zošlachťovania.

Hodnotenie jemnosti, dĺžky a vzájomného pomeru podsadových a pesíkatých vlasov potvrdilo, že pri kombinačnom krížení valašiek (ktoré mali rozdielny genetický podiel plemena texel) branami s 50% genetickým podielom plemena lincoln sa dosiahli nasledovné priemerné výsledky (Laurinčík 1968, 1969);

- priemerná jemnosť podsady 36,47 μm , prechodných vlasov 48,81 μm , pesíkov 60,09 μm ;
- podiel jednotlivých typov vlasov: podsada 91%, prechodné vlasy 7%, pesíky 2%;

Uvedené výsledky jednoznačne potvrdzovali, že použitím baranov plemena lincoln uF1 generácie sa štruktúra rúna čo do % zastúpenia jednotlivých typov vlasov podstatne zlepšila. Potvrdilo sa (Longauer 1964), že u krížencov valašiek (s rôznym genetickým podielom plemena texel) a 50% genetickým podielom leicester sa nastrihalo 2,80 kg vlny a po baranoch lincoln 3,06 kg, kým od V x T len 2,56 kg. Dĺžka vlny sa pri menšej hustote zvýšila o 2,5 cm, jemnosť vlny zostala v rozpätí C/D – D – D/E.

U potomstva s 25% genetickým podielom plemena leicester (Laurinčík 1970) priemerná jemnosť vlny bola 35,21 μm , priemerná dĺžka podsady 10,04 cm (v 9 mesačnom raste) a podsada dosahovala 66% dĺžky pesíka.

U krížencov s 37,5% genetickým podielom plemena leicester (bahnice s 25% genetickým podielom plemena leicester sa páril s baranmi s 50% genetickým podielom plemena leicester) uvádza Laurinčík (1976) tieto výsledky:

- stredná jemnosť vlny 39,71 μm (variačný koeficient 34,55 %, u valašky 41,92 %;
- priemerná jemnosť podsady $x = 39,30 \mu\text{m}$ ($v = 22,09 \%$), polopesíkov $x = 58,26 \mu\text{m}$ ($v = 22,09 \%$), pesíkov $x = 72,06 \mu\text{m}$ ($v = 22,68 \%$);
- podiel jednotlivých vlasov bol : podsada 93 %, polopesík 3 %, pesík 4 %.

Výsledky kríženia valašiek s 25% genetickým podielom plemena lincoln hodnotí Laurinčík (1974) takto:

- stredná jemnosť podsady 32,15 μm , polopesíkov 56,84 μm , pesíkov 69,21 μm . Stredná jemnosť na boku bola 36,32 μm , pričom sa dosiahla lepšia vyrovnanosť rúna v jemnosti a dĺžke;
- % podiel jednotlivých typov vlasov na boku bol nasledovný: podsada 87%, polopesíkov 6 %, pesíkov 7 % (obr. 13).

Využitie baranov NZTv

Charakteristika plemennej skupiny NZTv

V predchádzajúcich častiach sme zdôraznili, že vytvorený NZTv reprezentovaný stádom Nitra – Mikov Dvor predstavuje významnú plemennú skupinu bahníc a plemenných baranov s výbornými parametrami úžitkovosti, schopnú tieto vlastnosti prenášať na potomstvo. Komplexné výsledky základných ukazovateľov stavby rúna a produkčných ukazovateľov hodnotí Gajdošík (1975, 1979) takto:

- priemerná jemnosť vlnovlasov kolíše od 25 μm do 45 μm , prechodných vlasov od 65,85 do 72,14 μm , pesíkov od 70,0 do 72,92 μm , mŕtvych vlasov od 86,40 do 86,65 μm .
- Percentuálne zastúpenie vlnovlasov 95 – 97 %, prechodných vlasov od 1,5 do 2,4 %, pesíkov od 0,8 do 1,98 %, mŕtvych vlasov od 0,15 do 0,42 %.
- dĺžka podsady k pesíkom 60 – 70 %.
- priemerná produkcia potnej vlny 4,5 – 5,0 kg.
- plodnosť 124 %, živá hmotnosť bahníc 45 kg, baranov 60 kg.

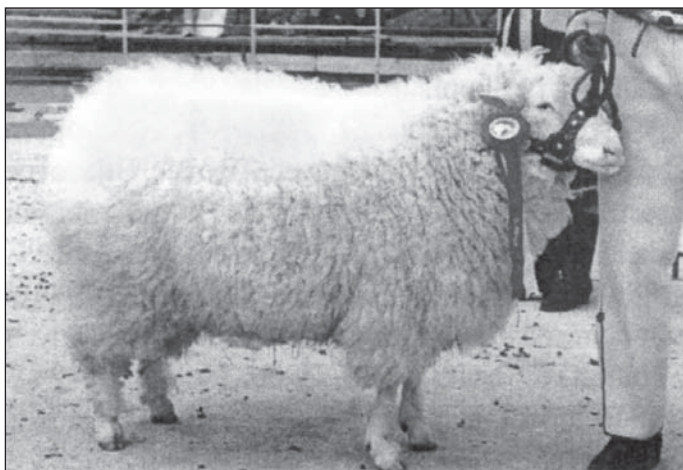
Očakávané predpoklady:

- vyselektované plemenné barany NZTv vyhranených fenotypov využijú na intenzívny prenos produkčných vlastností u následných generácií potomkov a tak významnou mierou ovplyvňovať zošlachťovací proces valašiek na Slovensku.

Základná homogenizácia stáda Nitra – Mikov Dvor sa budovala prevažne na dvoch genealogických líniách a to 949 a 212. Zakladateľ línie 949/944 bol polokrvný baran (V x CH), ďalej už len jeho potomkovia 949/124, 949/125.

ZV možno vidieť aj mimo Slovenska - obrázky sú z výstavy v Prelove.

Šampión AX 2002.

Jedno z plemien, ktoré môžu zlepšovať mliekovú produkciu zošľachtených valašiek je lacaune.

Baran genealogickej línie 212 pochádzal z Poľska (tzv. horská ovca) chovaná v stádach v Beskydách (poľská strana Vysokých Tatier). Fenotypove pripomínali zošľachtenejší typ valašky (mali jemnejšiu podsadu a hrubší pesík), pretože boli zošľachtené baranmi plemena východofrízske a leicester. Plemenné barany sa využívali len na udržanie a posilnenie pevnej konštitúcie a živého temperamentu v kmeňovom stáde Mikov Dvor.

Základná schéma párenia

Produkcia plemenných baranov v rámci trojstupňového systému sa zabezpečovala tak, že v 1. stupni sa získavali barany so 100%, v 2. stupni s 50% a v 3. stupni s 25% genetickým podielom NZTv (obr. 14).

Tak vznikali určité charakteristické chovy (stáva), chovateľské regióny (podľa použitého schému) ako napr. Liptov, Orava, Spiš, Pohronie, Stredné Slovensko.

Významné postavenie v trojstupňovom systéme zošľachťovanie valašiek pri rozširovaní významných genotypov, charakterizujúcich plemennú skupinu NZTv mali najmä tieto chovy: AX Mikov Dvor (po presune stáda AX Turček), JRD Klenovec, JRD Veličná, JRD Párnica, MSPTŠ Oravský Podzáмок, JRD Pucov, PÚ Hrabušice, Vojenské lesy a majetky Zálubica okr. Poprad.

Vplyv baranov NZTv na pozitívne fenotypové zmeny v rúne valašiek z hľadiska dĺžky podsady k pesíkom v stáde JRD Veličná a JRD Párnica (obr. 15) za obdobie rokov 1960 – 1969 charakterizujú nasledovné hodnoty:

JRD Veličná

- u nezošľachtených typov valašiek dĺžka podsady k pesíkom dosahovala 40–50%
- u potomstva so 75% genetickým podielom NZTv dĺžka podsady k pesíkom dosahovala 65%, u potomstva s 50% genetickým podielom 60,3% a u potomstva s 12,5% genetickým podielom dosahovala 56% dĺžky pesíka.

JRD Párnica

- u nezošľachteného typu valašky dĺžka pod-

say k pesíkom dosahovala 34%, u potomstva s 50% genetickým podielom NZTv dosahovala 61%, u potomstva s 25% genetickým podielom 60% a u potomstva s 12,5% genetickým podielom 57% dĺžky k pesíkom.

V stáde ŠPÚ Hrabušice, ktoré vzniklo náukom jariek zo stád Rejdová, Klenovec, Tisovec, Bijacovce sme u plemenných baranov s 50% genetickým podielom NZTv dosiahli pri hodnotení jemnosti, dĺžky, hustoty tieto výsledky (Gajdošík-Gyarmathy 1969):

- priemerná jemnosť vlny za celú populáciu aukčných baránkov bola $x=30,75 \mu\text{m}$ ($v=37,04\%$). Početnosť v jednotlivých sortimentoch bola: B/C 3,18%, C 6,20%, C/D 50%, D 28,12%, D/E 12,50%,
- priemerná jemnosť vlnovlasov bola $x=28,40 \mu\text{m}$ ($v=9,85\%$), polopesíkov $x=51,77 \mu\text{m}$ ($v=15,53\%$) a pesíkov $x=56,56 \mu\text{m}$ ($v=5,95\%$),
- percentuálne zastúpenie vlnovlasov 90,25%, polopesíkov 3,46% a pesíkov 4,94%,
- podiel dĺžky podsady k pesíkom bol 63,6%,
- priemerná hustota rúna (hodnotená počtom vlasov na 1 cm^2) bola $x=1509$ vlasov ($v=15,8\%$).

Kvantitatívne ukazovatele

Vzhľadom k tomu, že v tejto etape sa jednotlivé genotypy po baranoch plemien lincoln, leicester, NZTv v mnohých stádach vzájomne prelínali, hodnotíme kvantitatívne ukazovatele za rok 1968 v rámci Slovenska a jednotlivých regiónov v šľachtiteľských chovoch (ŠCH), rozmnožovacích chovoch (RCH) a užitkových chovoch (ÚCH).

Z obrázku č. 16 vidieť, že v roku 1968 sa dosiahla v ŠCH a RCH pri zošľachtení valašky priemerná produkcia vlny 2,86 kg. Vyššia bola v stáde Miková 5,10 kg v porovnaní so stádom Trenčianska Teplá 3,47 kg. V jednotlivých regiónoch kolísala od 2,43 kg (Košice) do 2,96 kg (B. Bystrica).

V užitkových chovoch bola produkcia vlny na Slovensku 2,37 kg, pričom v jednotlivých regiónoch kolísala od 2,19 kg (B. Bystrica) do 2,55 kg (Hrabušice.). Súčasne sa potvrdilo,

že produkcia vlny v rámci Slovenska v rokoch 1965 – 1967 – 1968 má v ŠCH – RCH vzostupnú tendenciu (2,61 kg – 2,86 kg). Táto tendencia sa potvrdila aj v ÚCH (2,05 kg – 2,37 kg).

V rámci Slovenska bola priemerná plodnosť (obr. 17) za ŠCH – RCH 104,4%. V stáde Miková (124%) podstatne vyššia, ako v stáde Trenčianska Teplá (103,1%). v jednotlivých regiónoch bola od 112,8% (B. Bystrica) do 96,1% (Košice). V ÚCH dosiahla priemerná plodnosť za Slovensko 97,6%. v jednotlivých regiónoch kolísala od 106,6% (Žilina) do 96,4% (Košice).

Pozitívny vplyv zošľachťujúcich plemien v ŠCH – RCH sa prejavil aj na zvyšovaní živých hmotností jahniat v 100 dňoch a u bahníc (obr. 18). priemerná živá hmotnosť bahníc za obdobie rokov 1966–1968 sa zvýšila zo 44,6 kg. na 48,4 kg. Živá hmotnosť jahniat v 100 dňoch sa zvýšila zo 17,8 kg na 19,1 kg.

Aj produkcia mlieka vyjadrená produkciou syra (obr. 19) na jednu bahnicu za uvedené obdobie mala v ŠCH – RCH stúpajúci trend (17,8–18,3–19,1 kg). V ÚCH bol tento trend ešte výraznejší (15,9–16,5–18,0 kg).

Vynikajúce výsledky v produkčných ukazovateľoch dosiahli stáda týchto ŠCH (obr. 20).

III. ETAPA ZOŠĽACHŤOVANIA

(ROKY 1970 – 1982)

8.3.1. Metodický postup párenia inter sé (medzi sebou)

Kontinuálny proces zošľachťovania pokračoval aj v III. Etape v rokoch 1970 – 1982, ktorú charakterizoval plemenársky postup založený na princípe, že potomstvo získané v jednotlivých generáciách trojstupňovým systémom zošľachťovania s rôznym genetickým podielom zošľachťujúcich plemien (V-T-NZTv-Li-Le) sa páriilo medzi sebou (inter sé) s cieľom homogenizovať a upevniť v genotypy potomkov vloh pre požadované fenotypy. Základným kritériom selekcie pri výbere rodičovských párov bola:

- vyrovnanosť vlny v dĺžke a jemnosti,
- minimálne 60% podiel dĺžky podsady k pesíkom,
- priemerná jemnosť vlny limitovaná rozpätím od 35,1 μm do 45,0 μm (hodnota $s=7$,

v = max. 40%),

- sortiment vlny C/D - D - D/E

V tomto procese párenia sa neprihliadalo na genetické podiely zošlachťujúcich plemien, rozhodujúci bol fenotyp rodičov zakladajúcich vždy nové a nové generácie.

Dĺžka podsady a pesíkov sa zisťovala objektívne meraním výšky rúna každého jedinca zaradovaného do plemenitby. Pri lanometrickom spôsobe hodnotenia jemnosti a vyrovnanosti vlny sa prihliadalo na vypočítané variačno-štatistické hodnoty ($x.s.v$) charakterizujúce jemnosť a jej vyrovnanosť. Postup bol nasledovný:

- na jedince s krátkou jemnou podsadou a dlhými pesíkmi (sortiment D/E-E) sa prideliť baran (sortiment C/D-D) s dlhou podsadou a kratšími jemnejšími pesíkmi (realizovalo sa heterogénne párenie),
- na bahnice s vyhovujúcim rúnom (sortiment D) sa používali barany s podobnou stavbou rúna (realizovalo sa homogénne párenie – podobný s podobným, preto že platí že dobré s dobrým dáva dobré),
- na prejemnelé typy (C-C/D) s rovnorodým jednoetážnym rúnom sa prideliť barany s relatívne hrubším rúnom splývavého charakteru (D/E).

Pri výbere rodičovských párov (každé zviera muselo ísť bonitérovi na ruku) sa vždy rešpektovalo, že kvalita baranov musí korešpondovať s kvalitou bahníc, úrovňou plemenárskej práce a dôsledne uplatňovať kritériá selekcie (plemennársky zámer).

Takto sa postupne čistokrvnou typovou plemenitbou modelovali v horizonte 10 rokov generácie požadovaných fenotypov. Zveľaďovací proces najintenzívnejšie prebiehal v jednotlivých stádach okr. Liptovský Mikuláš, B. Bystrica, Rimavská Sobota, Dolný Kubín, Poprad, Spišská Nová Ves, Žilina, Čadca, Bardejov, Rožňava.

Pre potreby širokej chovateľskej praxe predovšetkým z hľadiska rozšírenia genealogických línií sme testovali v rokoch 1971 – 1975 v stáde MSCPV Nitra – Miková (v roku 1974 sa uskutočnil presun ŠCH z MSCPV Nitra na MSCPV Turčianske Teplice, hospodárstvo

Turček) barany plemena KENT (genealogickej línie 63) a plemena LEICESTER (genealogická línia 757).

Charakteristika plemena Kent

Importované z Anglicka. Je vlnomäsového úžitkového typu s polojemnou vlnou sortimentu B/C-C-C/D. Je veľkého telesného rámca s kratšími nohami s dobre vyjadrenou mäsovou úžitkovosťou. Rúno husté, vlna dlhá (20 cm) výrazne oblúčkovaná, pololesklá s dokonalým obrastom tela. Živá hmotnosť bahníc 60 – 70 kg u baranov 90 – 100 kg, produkcia vlny 5 – 7 kg, plodnosť 100 – 122%.

Očakávané predpoklady:

- získať (odchovať) vyhovujúce krížence (najmä plemenné barany s 50% genetickým podielom plemena kent a 50% podielom NZTv) resp. leicester a tieto potom cieľavedome využiť na zvýšenie a predĺženie podsady valašiek a dosiahnuť tak požadovanú vyrovnanosť rúna.
- Na základe dosiahnutých výsledkov v porovnaní s potomstvom genealogických línií 949 a 212, ktoré tvorili základ stáda NZTv sme urobili tieto závery (Gajdošík 1979):
- v F1 generácii sa potvrdil pozitívny vplyv baranov plemena kent a leicester na fenotypovú zmenu základných vlastností rúna v tom zmysle, že potomstvo (NZTv x kent) získava rúno vyrovnanejšie v jemnosti jednotlivých typov vlasov a dosahuje priaznivejší pomer dĺžky podsady k pesíkom,
- plemeno kent zjemňuje výraznejšie priemernú jemnosť rúna cez zjemňovanie pesíkov a vlnovlasov, plemeno leicester viac pôsobí na zjemňovanie pesíkov,
- z hľadiska dĺžky vlny plemeno kent skracuje výraznejšie pesíky ako podsau, plemeno leicester predlžuje podsau, menej výrazne pesík a tým obidve plemená zlepšujú pomer dĺžky podsady k pesíkom,
- plemeno kent neovplyvnilo percento vlnovlasov, znížilo však percento prechodných vlasov, a zvýšilo percento pesíkov. Plemeno leicester znižovalo percento vlnovlasov, zvýšilo percento prechodných vlasov

a pesíkov, ktoré, sú však jemnejšie ako pri líniách 949 a 212,

- plemeno kent udržiava hustotu rúna, plemeno leicester hustotu rúna znižuje a treba ho využiť u bahníc s hustým rúnom,
- plemeno kent a leicester neovplyvnili negatívne produkciu technicky čistej vlny.

V týchto intenciách sa využíval vplyv baranov kent a leicester v mnohých stádach stredného a severného Slovenska.

8.3.2 Kvantitatívne ukazovatele

Výsledky charakterizujúce III. Etapu v kvantitatívnych ukazovateľoch boli nasledovné:

V rokoch 1979 – 1982 (obr. 21) dosiahla priemerná produkcia vlny v ŠCH – RCH 3,16 kg až 3,22 kg a mala vzostupnú tendenciu. V SSK bola (r. 1982) 3,27 kg vo VSK 3,15 kg. V ŠCH bola produkcia vlny najvyššia 3,42 kg pri porovnaní v RCH 3,03 kg. V stáde Trenčianska Teplá dosiahla produkcia vlny 4,37 kg, v stáde Turček 4,15 kg.

V rámci Slovenska dosiahla u plemena valaška priemerná plodnosť (obr.23) 108,7% v SSK 110,5 %, vo VSK 106,9 %. V ŠCH bola v rámci Slovenska 111,4 % (SSK 113,7 %, VSK 109,1 %). V RCH bola priemerná plodnosť na Slovensku 106,1 % (SSK 107,6 %, VSK 140,1 %). V stáde Turček dosiahla plodnosť 135,5 %, v stáde Trenčianska Teplá 111,2 %.

Produkciu mlieka vyjadrenú produkciou syra charakterizujú tieto priemerné hodnoty (obr. 22). V rámci Slovenska sa dosiahla priemerná produkcia syra na bahnice 18,80 kg. V SSK 19,30 kg, vo VSK 18,50 kg. V stáde Turček 19,10 kg, v stáde Trenčianska Teplá 12,90 kg. Produkcia syra za obdobie rokov 1979 – 1982 dosiahla na Slovensku v ŠCH – RCH 18,8 až 19,1 kg. S vyrovnanou tendenciou v horizonte uvedených rokov, ale bola výrazne vyššia ako v predchádzajúcej etape zošlachťovania. Najlepšie výsledky dosiahli v produkčných ukazovateľoch nasledovné ŠCH (obr. 24)

8.4 NOVÉ PLEMENO ZOŠLACHTENÁ VALAŠKA

„PRAX KRITÉRIOM PRAVDIVOSTI VEDY“

Križence ZV x lacaune - proces zošlachťovania pokračuje (redakcia).

Ovčiarski „harcovníci“ - sprava prof. Gajdošík, p. Viktor Žák, v pozadí Ján Jurík, MVDr. Zoltán Hrušovský a ďalší.

8.4.1. Zošľachtená valaška uznaná MPVŽ -SR za nové plemeno

Tridsaťročné úsilie šľachtiteľov a chovateľov na základe pozitívnych výsledkov zošľachtovania valašky bolo ocenené MPVŽ – SR v roku 1982, keď bola ZOŠĽACHTENÁ VALAŠKA uznaná za nové plemeno oviec v SSR. Tvorcom plemena Prof. Dr. Ing. J. Laurinčíkovi, CSc., Doc. Ing. M. Gajdošíkovi, CSc., a V. Longauerovi bola v roku 1985 udelená štátna cena. Vyšľachtené plemeno zošľachtená valaška charakterizujú preukázateľné vyššie produkčné schopnosti a parametre užitočnosti, geneticky fixované pre produkciu vlny, jej kvalitu, vyššiu produkciu mlieka, ranosť, vyššiu výkrmnosť a jatočnú hodnotu. Nasledujúce roky jednoznačne potvrdili vysokú potenciálnu schopnosť genofondu vyšľachteného plemena oviec na vysokú užitočnosť a jeho schopnosť pre chovnú oblasť stredného a východného Slovenska.

Proces tvorby nového plemena rozvrhnutý do troch etáp presne charakterizovaných rôznymi plemenárskymi postupmi permanentne hodnotený objektívnymi metódami bol vďaka cieľavedomosti dovedený do úspešného záveru (obr. 25).

Pri všetkej skromnosti treba zdôrazniť, že vytvorenie nového plemena oviec „zošľachtená valaška“ predstavovalo v histórii slovenského ovčiarstva originálny, vedecky rozpracovaný prístup početného tvorivého kolektívu pracovníkov výskumu, Vysokej školy poľnohospodárskej, plemenárskej organizácie sa širokej chovateľskej praxe pri vypracovaní a dlhodobej realizácii metodických postupov kombináčného kríženia, trojstupňového systému zošľachtňovania, alebo párenia medzi sebou podľa presne určených výberových kritérií v r. 1950 – 1982. Išlo pritom vyslovene o tímovú prácu, kde sa uplatnili: vedecká erudícia, životné a praktické skúsenosti, osobné a charakterové vlastnosti (presná pozorovacia schopnosť, vecný úsudok, schopnosť objektívneho pozorovania, presná úvaha, logický a objektívny záver).

Výsledky tejto práce dosiahli medzinárodného uznania a sú jedinečným pôvodným die-

Dve z legend ovčiarskeho procesu prof. Ciuruš (vľavo) a prof. Laurinčík.

lom v histórii nášho ovčiarstva.

Použitie originálne metodické postupy, organizačná schopnosť, tvorí potenciál a prínos ich realizácii sú a zostanú hlavnými atribútmi tohto dlhodobého tvorčieho úsilia. Bez osobnej zainteresovanosti, entuziazmu zainteresovaných pracovníkov vedy, výskumu, služieb a praxe (chovateľov) nie je mysliteľné takéto chovateľské úspechy dosahovať.

Zošľachtená valaška je a zostane národné kultúrne bohatstvo Slovenska.

8.4.2. Štandard plemena zošľachtená valaška (ZV)

Plemenný štandard plemena ZV charakterizujú tieto základné parametre užitočnosti:

Telesný rámec: stredne veľký, korektný postup, dobrá chodivosť, vhodnosť do drsných klimatických podmienok,

Obrast tela: hlava po očné línie, predné nohy po koleno, zadné po päťový kĺb, dokonalý obrast brucha.

Rohatosť: bezrohé (nevylučuje rohatosť).

Charakter rúna: splývavý, dĺžka podsady k pesíkom 40 – 80 %.

Autor monografie zošľachtená valaška prof. Ing. Milan Gajdošík, CSc.

Živá hmotnosť: u bahníc 45,0 kg

u baranov 60,0 kg

Produkcia potnej vlny: u bahníc 2,8 – 3,0 kg

u baranov 5,0 kg

Sortiment vlny: C/D – D – D/E (35,1 – 45,0 μ m).

Výťažnosť vlny: 65 %

Produkcia mlieka: 80 – 100 kg

Plodnosť: 105 %

8.5 TYPOVÁ PLEMENITBA

Pre ďalšie roky bol vypracovaný plemenársky program zošľachtenej valašky usmerňovaný tzv. Typovou plemenitbou (obr. 26). Pri zostavovaní párovacích plánov sa celá populácia ZV rozdelí do 3 skupín podľa fenotypových vlastností rúna takto:

- do 1. skupiny budú zaradené bahnice, jaroky, plemenné barany vyhovujúceho typu a štandardu plemena,
- sortiment vlny C/D – D– D/E (35,1 až 45,0 μ m)
- dĺžka podsady k pesíkom 60 – 80 %,
- do 2. skupiny budú zaradené bahnice, jaroky, plemenné barany jemnejšieho typu,

Aspoň jedna ukážka z ďalších šľachtiteľských snáh, krížensce zošľachtená valaška x lacune x východofríz, aukčné baránky.

Účastníci školenia ovčiarov v Oravskom Podzámku. Približne v strede Ing. Kováč v živom rozhovore s bačom Jurčíkom (v kroji so zdvihnutou pravou rukou - drží v nej fajku). Vpredu stádo valašiek z Podzámku.

- sortiment vlny C-C/D (33,1 až 35,0 µm)
- dĺžka podsady k pesíkom nad 80 %
- do 3. skupiny budú zaradené bahnice, jarky, plemenné barany hrubšieho typu,
- sortiment vlny D/E-E (45,1 až 55,0 µm)
- dĺžka podsady k pesíkom 40 – 60 %

Podľa typovej plemenitby (zámerne párenie inter sé) spočíva v tom, že barany 1. skupiny sa pripájajú na všetky tri typy bahníc a jariek. Barany 2. skupiny len na bahnice a jarky hrubšieho typu (3. skupina). Barany 3. skupiny sa do plemenitby nezaraďujú.

Výsledky typovej plemenitby v kvantitatívnych ukazovateľoch dokumentujeme úžitkovosťou dosiahnutou v roku 1989.

Produkcja potnej vlny (obr. 27) má v ŠCH – RCH stúpajúcu tendenciu a potvrdzuje, že plemeno udržuje vysokú produkčnú schopnosť. Vzostupnú úžitkovosť dosiahla ZV aj v hodnotení plodnosti (obr. 28). Aj produkcia mlieka vyjadrená produkciou syra potvrdzuje vysokú produkčnú schopnosť plemena a to nielen v ŠCH – RCH, ale aj v ÚCH (obr. 29). Špičkové ŠCH dosiahli v roku 1989 nasledovné produkčné ukazovatele (obr. 30).

Súčasne môžeme poukázať aj na zvýšenú produkčnú schopnosť ZV v mäsovej úžitkovosti. Dosiahnuté výkrmové ukazovatele porovnávame s hodnotami u plemena merino za roky 1979 – 1986 – 1990. Výsledky potvrdzujú (obr. 31) vynikajúci priemerný denný prírastok najmä v r. 1986 a 1990, z čoho môžeme dedukovať na zvýšenú ranosť jahniat realizovanú v intenzívnych podmienkach testovacej stanice. Aj spotreba škrobových jednotiek mala klesajúcu tendenciu v následných rokoch.

Z hodnotenia jatočných ukazovateľov jasne vidieť (obr. 32), že plemeno ZV v porovnaní s plemenom merino zaostáva len v hodnotení podielu stehna z hmotnosti jatočného tela. V hodnotení plochy MLD a jatočnej výťažnosti dosahuje vyššie hodnoty. Tieto výsledky vytvárajú predpoklady pre využitie plemena ZV ajv produkcii jatočných jahniat v ťažších hmotnostných kategóriách.

8.6 AKO ĎALEJ VYUŽIŤ PRODUKČNÚ SCHOPNOSŤ PLEMENA ZOŠĽACHTENÁ VALAŠKA

Zošľachtená valaška predstavuje v súčasnosti 40 – 42 % z celkového počtu oviec v SR. Trhové prostredie a liberalizácia cien ovčích produktov vyžaduje orientovať produkčnú schopnosť ZV na trhovú produkciu mlieka a jahňacieho mäsa. Spoločným fenoménom týchto vlastností je plodnosť – viacplodnosť. To si vyžaduje upraviť hierarchiu jednotlivých selektovaných znakov pri udržaní fenotypovej vyrovnanosti rúna a typických znakov plemena. To znamená, že plodnosť a produkcia mlieka u obidvoch pohlaví sú základné selekčné kritériá pre založenie nových generácií, z ktorých sa každoročne postupne vyselektujú potomkovia s predpokladom genetického prenosu plodnosti a mliekovej úžitkovosti. Selekcii potomkov chápať ako pozitívny výber genotypov najvhodnejších zvierat obidvoch pohlaví vhodných pre ich vzájomné párenie a cieľavedomé rozmnožovanie. Základom pre založenie novej generácie s vyššou plodnosťou mliekovou úžitkovosťou je dôsledný výber rodičovských párov tak, aby KÓD PLODNOSTI A TRIEDA ZA MLIEKOVÚ ÚŽITKOVOSŤ boli u plemených baranov výdy vyššie, ako u bahníc.

Oveľa účinnejšie treba využívať mimoprodukčné funkcie oviec prostredníctvom chovateľských daností plemena ZV:

- ekologické pôsobenie oviec pri krajinnotvorbe (formovanie ekosystému),
- intenzívnejšie využívanie extrémnych plôch trvalých trávnych porastov a využívanie kŕmnych zdrojov v chránených oblastiach.

ZÁVER

Ovčiarstvo na Slovensku je roľá dedičná. Zošľachtená valaška vždy patrila do prírody, kde vytvárala symbiózu s faunou a flórou. Vyšľachtené plemeno „zošľachtená valaška“ je národným kultúrnym bohatstvom Slovenska, preto si ho vážme a ďalej zdokonaľujeme k úcte tvorcom a budúcim generáciám. Túto štafetu musia hrdo niesť ďalej vždy mladší a mladší nasledovatelia, ako sme to robili my. Ja osobne som mal veľké šťastie, že som mohol

spolupracovať po boku nestorov ovčiarstva, ako boli Prof. Dr. Ing. V. Kováč, Doc. Ing. V. Kurz, Prof. Dr. Ing. J. Laurinčík, CSc., a ďalší, ktorí vedeli dať myšlienku, iskru, motív, ktorí zapalovali a vlievali energiu. Pre realizáciu myšlienok sa našli vynikajúci spolupracovníci vo sfére vedy (V. Longauer, Ing. M. Mikuš, CSc., Ing. J. Malík, CSc.), v plemenárskej organizácii (J. Jurík, Ing. J. Barič, Ľ. Zubčák, P. Jakubička, T. Macko, Ing. E. Košková, B. Forgáč, O. Trnavský a ďalší) a pevné chovateľské zázemie (VÚO Trenčín, hospodárstvo

Trenčianska Teplá, MSCPV Nitra, hospodárstvo Miková a Turček, ŠM Bajč, ŠM Prosiek, ŠM Bobrovec, JRD Liptovský Ondrej, JRD Liptovská Porúbka, JRD Liptovská Kokava, JRD Východná, JRD Lučivná, ŠM Hôrka, JRD Klenovec, JRD Tisovec, JRD Mýto pod Ďumbierom, JRD Demänová, JRD Veľičná, PTŠ Oravský Podzámok, JRD Párnica, JRD Pucov, JRD Zuberec, JRD Súľov, PP Hrabušice, VLM Záľubica, SPTŠ Žilina, ŠM Spišská Nová Ves, JRD Rejdová a ďalšie) bez ktorých by tento zošľachťovací dlhodobý proces nebol úspešný.

4. Celoslovenské ovčiarske slávnosti

OVENÁLIE 2012

V sobotu 10. júna sa v areáli amfiteátra vo Východnej konal už štvrtý ročník celoslovenských ovčiarskych slávností- OVENÁLIE. Záštitu nad tohtoročnými Ovenáliami prebral minister pôdohospodárstva Ľubomír Jahnátek. Záštitu podujatiu poskytol aj Žilinský samosprávny kraj. Spoluorganizátorom Ovenálií aj tento rok bola obec Východná. Organizátorom bol Zväz chovateľov oviec a kôz na Slovensku-družstvo. Prípravu Ovenálií 2012 mal na starosti prípravný výbor. Jeho členmi sú už dlhoročne členovia Predstavenstva ZCHOK na Slovensku- družstvo a tiež zanietení organizátori rôznych podujatí s ovčiarskou tematikou- MVDr. Mária Kantíková, Ing. Ľudovít Urbanovský, Štefan Črep a samozrejme starosta obce Východná- Mgr. Pavel Krupa. Prípravný výbor Ovenálií začal svoju prácu už po ukončení Ovenálií v roku 2011. Na základe poverenia Predstavenstva Zväzu pracoval pod vedením predsedu prípravného výboru Eduarda Janíčka.

Výstava oviec a kôz – Ovenálie je zaradená v oficiálnom kalendári výstav MPRV SR. Amfiteáter vo Východnej je ideálnym prostredím pre konanie Ovenálií. Práve toto miesto priam dýcha typickou ovčiarskou tematikou. Zväz

snaží organizovaním Ovenálií oživiť kultúru súvisiacu s chovom oviec a kôz na Slovensku s propagovať produkty chovu oviec a kôz.

Tohtoročné Ovenálie boli aj oslavou 30. výročia uznania plemena zošlachtená valaška. Na Ovenálie boli pozvaní pamätníci, ktorí sa podieľali na procese tvorby tohto plemena. Bohužiaľ mnohí z nich už nie sú medzi nami, alebo im zdravotný stav nedovolil zúčastniť sa. Tým, ktorí prišli, bolo slávnostne odovzdané poďakovanie za ich prínos a prácu na uznaní plemena. Všetkým patrí poďakovanie celej slovenskej ovčiarskej verejnosti, za vytvorenie nášho národného plemena. Zúčastniť sa nemohol ani nestor slovenského ovčiarstva profesor Milan Gajdošík. Jeho príhovor, si môžete prečítať v úvode tohto čísla časopisu.

Tento ročník celoslovenských ovčiarskych slávností bol z hľadiska počasia prvým, kedy návštevníkov trochu postrašil aj dážď. Bolo to práve pri slávnostnom otvorení. Na úvod sa návštevníkom prihovoril predseda Predstavenstva Ing. Igor Nemčok. Starosta Východnej Mgr. Pavol Krupa privítal prítomných veršom. Nechýbali ani pozitívne slová zástupcu ministerstva pôdohospodárstva Ing. Róberta Mé-

szároša. Aj napriek krátkej prestávke, ktorú spôsobila malá prehánka, návštevníci prišli vo veľkom počte. Mnohí na margo počasia následne s humorom poznamenali „aspoň sa neprášilo“. Po skončení Ovenálií sme mohli skonštatovať, že návštevnosť bola na štvrtom ročníku najvyššia. Je to určite aj vďaka zvyšujúcemu sa záujmu verejnosti o dianie v chove oviec a kôz. Počet návštevníkov bol na úrovni 7 tisíc. Určite sa aj vďaka tomu rozšíril počet konzumentov mliečnych aj mäsových výrobkov pochádzajúcich z chovu oviec a kôz zo Slovenska.

Program Ovenálií bol už tradične veľmi široký. Predstavoval prierez všetkými činnosťami a prácami, ktoré súvisia s chovom oviec a kôz- súťaž o najlepších ovčích a kozích syrov, IV. majstrovstvá SR v ťahaní syrovej-korbáčikovej nite, ukážka pasenia oviec so psom, ukážka strihania oviec, ukážka spracovania vlny, ukážka výroby syra a bryndze, súťaž vo varení ovčieho gulášu. Veľkým lákadlom bola prezentácia spracovania jahňacieho mäsa v podaní majstra mäsiara Františka Kšánu. Jeho mäsiarske a kulinárske umenie sme mali už overené. Na základe mimoriadne pozitívneho ohlasu po jeho vystú-

4. Celoslovenské ovčiarске slávnosti OVENÁLIE 2012

peniach na školeniach organizovaných Zväzom na prelome februára a marca tohto roku, sme ho oslovili aj pre účasť na Ovenáliách. Predvážal spracovanie a využitie baraniny v bežných kuchynských podmienkach. Práve okolo jeho stanoviska bol neustály ruch a veľké množstvo zvedavcov. Všetci neveriacky krútili hlavami, pri ochutnávke fantastických výrobkov z baraniny. Jatočného barana na prezentáciu venovala firma Keľo a synovia s.r.o. Bol to baran plemena berrichone du cher, ktorý v živom vážil 105 kg. Celý sa počas Ovenálií skonzumoval v podobe klobás, steakov, karbonátok, varenej baraniny a iných špecialít. Prekvapený bol z obrovského záujmu o ochutnávku aj samotný mäsiar Kšána. Prezentáciu na pódiu začal jeho už tradičnou otázkou na Slovensku- „Ste spokojný s tým, že kvalitná jahňacina odchádza

zo Slovenska spotrebiteľom do zahraničia?“ Odpoveď divákov bola jednoznačná. Nikoho z prítomných táto skutočnosť neteší.

Súťaž o najlepšie výrobky z ovčieho a kozieho mlieka sa stretla s veľkým záujmom súťažiacich. Rozhodcovská komisia, vyhodnotila rekordný počet vzoriek. Novinkou bolo, že súťaž mala medzinárodný charakter. Zúčastnili sa jej výrobcovia aj z Českej republiky. Výsledky si môžete pozrieť v tabuľkách. Tiež si môžete prečítať stručné postrehy komisie.

IV. Majstrovstvá v ťahaní syrovej nite boli pre divákov veľkým lákadlom. Súboje medzi súťažiacimi v jednotlivých kolách si nenechal nikto ujsť. Všetci súťažiaci (konečne bolo medzi súťažiacimi aj mužské zastúpenie) museli dodržať nasledovný postup:

Súťažiaci mal k dispozícii syrovinu na ťahanie nití – volky 1 kg. Pri stole mohol použiť stoličku. Na spracovanie syroviny mal vandlík, kde si mohol rozpracovať syrovinu. Mal tri možnosti – strúhadlo, nôž alebo rozomietie rukami. Po rozpracovaní syreniny mal k dispozícii horúcu vodu. Potom už mohol ťahať niť-volku. Syrovú niť – volku ťahal do 8 l vandlíka zo studenou vodou. Súťažiaci začínal na pokyn rozhodcu – štart a končil, keď koniec nite preložil cez okraj vandlíka a zdvihol ruku. Hodnotila sa dĺžka nite a čas od prevzatia syrovej hmoty po preloženie konca nite cez okraj vandlíka. Súťažiaci mohol raz napojiť syreninu. Pri viacnásobnom napojení nasledovala diskvalifikácia. Pri meraní syrovej nite sa táto púšťala do rôsolu.

4.Celoslovenské ovčiarske slávnosti OVENÁLIE 2012

Súťažiaci mali k dispozícii :

- 1 kg syreniny
1. Stôl + stolička
2. Vandlík 8 – 10 l na rozpracovanie a spracovanie syreniny
3. Strúhadlo na repu
4. Nôž kuchynský
5. Vandlík 8 l- so studenou vodou, kde sa púšťala syrová niť
6. Vedro na rôsol
7. Kuchynská soľ 2 kg 8. Vriacu voda 10 l
9. Stôl
10. Hrnček na 1 l vody
11. Vedro + studená voda
12. Biely plášť (môže byť aj vlastný kroj)

Výsledky Majstrovstiev SR v ťahaní syrovej korbáčikovej nite si môžete pozrieť v tabuľkách.

Ukážky pasenia oviec so psom predviedol psík podpredsedu Zväzu.

Ukážku strihania oviec predviedol bača Štefan Vrábeľ z PD Odorín.

Počas celého priebehu Ovenálií predvádzal výrobu syra a bryndze vynikajúci „bavič a ovčiarsky glosátor“ Štefan Črep. Jeho trefné poznámky, ktoré čerpá z ľudovej múdrosti liptovskej ovčiarskej kultúry nielen pobavili ale často aj pripomenuli aké krásne vie byť poslanie chovateľa oviec. Konkuroval aj hlavnému moderátorovi Zdenovi Zubákovi, ktorý opäť predviedol svoje moderátorské umenie.

Prebehla aj súťaž v pití žinčice a jedení nití.

Záujemcom o remeslá a výrobky pochádzajúce z chovu oviec a kôz boli k dispozícii predajcovia a výrobcovia z celého Slovenska.

V rámci Celoslovenskej výstavy oviec a kôz bolo v 22 kotercoch predvedených celkom 63 zvierat. Oviec bolo prezentovaných 49 celkom, 8 plemien a úžitkových typov (zošľachtená valaška, valaška, slovenská dojná, assaf, romanovská ovca, charollais, oxford down, hortobádska-maďarská racka, revúcke strakaté).

IV. Majstrovstvá Slovenska v ťahaní syrovej korbáčikovej nite

Rozhodcovská komisia: Ing. Dana Flórová, Ing. Daniela Janičková, Mgr. Pitoňák

Zodpovedný: Ing. Ľudovít Urbanovský,

Meno, priezvisko, firma	Dĺžka nite v m	Dosiahnutý čas	Body	Celkové poradie
Eva BEDNÁROVÁ, SYRMIX Zázrivá	87	4'40''	97	1.
Janka MÄSIAROVÁ	149,5	5'48''	94	2.
Marta TUŽINSKÁ, farma Tuška	158	16'03''	90	3.
Katarína KURTOVÁ, SYRMIX Zázrivá	95	5'24''	90	4.
Anna DRENGUBJAKOVÁ, SYRMIX Zázrivá	105,5	6'47''	83	5.
Terézia DOLINKOVÁ, Obert Bertin Zúbek	82	5'43''	77	6.
Ľubica DECKÁ, PD Agrofin Dolný Hričov	73,9	4'59''	76	7.
Martina PRÍVAROVÁ, Uni-Con Kysuce s.r.o.	59	4'52''	69	8.
Zuzana HRABOVSKÁ, PD Agrofin D. Hričov	32	3'27''	65	9.
Katarína CAPANDOVÁ, PD Agrofin D.Hričov	41	5'19''	58	10.
Pavol OČENÁŠ, Agrokooperatíva B.Bystrica	77	16'29''	57	11.
Štefánia Peňáková	68,5	5'52''	56	12.

Rovnaký počet bodov 90 p. Tužinská a p. Kurtová, rozhodla dĺžka nite

Kategória 1: Čerstvý ovčí syr (zo sobotňajšieho ranného podoja)

Komisia: MVDr. Mária Kantíková, MVDr. Viera Milanová, Ing. Zuzana Slezáková
Celkový počet vzoriek: 25

Poradie	Podnik
1.	Salaš Pružina – Oľga Apoleníková
2.	Čierna Hora a.s., Ing. Pavel Stec
3.	PD Sklabiňa, Salaš Sklabiňa
4.	Tomáš Ondruch
5.	Agrorozkvet s.r.o.

Kategória 2: Údený ovčí syr

Komisia: MVDr. Blanka Krčíková, Ing. Petra Pajasová, Blanka Hrbková
Celkový počet vzoriek: 19

Poradie	Podnik
1.	Gazdovský dvor Turčianske Kľačany
2.	PD Vlára Nemšová
3.	Agrovex Novoť, družstvo
4.	Čierna Hora a.s., Ing. Pavel Stec
5.	PD Liptovské Revúce - družstvo

Medzinárodnú účasť zabezpečil chovateľ z Maďarska, vystavoval racky- **Földi Gyula** z Mátranováku. Tento poďakoval za možnosť účasti na výstave, pochválil OVENÁLIE ako pekné podujatie v krásnom prírodnom prostredí. Informoval o pripravovanej výstave pôvodných plemien oviec v Maďarsku, uvítal by účasť

aj zo Slovenska. Bude na Zväz posilať pozvánku.

Kozy boli zastúpené 14 zvieratami. Boli to plemená biela koza krátkosrstá, hnedá koza krátkosrstá, anglonubijská koza.

Celá výstava bola orientovaná na naše národné plemeno-zošľachtenú valašku, keď-

4.Celoslovenské ovčiarске slávnosti OVENÁLIE 2012

„Majster SYRÁR“ (najviac ocenených syrov)

Salaš Pružina – Oľga Apoleníková

Novinka roka: „TOP SYR“ Ovenálie 2012

Ovisfarma s.r.o. - korenený syr

že aj takto sme si chceli pripomenúť 30 rokov od jeho uznania. Na základe posúdenia odbornej komisie získali cenu za najkrajšiu kolekciu plemena zošľachtená valaška jarky chovateľa RD Pribylina. Pohár od Plemenárskych služieb SR, š.p., zastúpených Ing. Martou Dianovou, prevzal Ing. Tibor Kondor. Najkrajším zvieratkom výstavy, podľa hodnotenia návštevníkov sa stal strakatý baran z PD L. Revúce. Ocenenie od predsedu Ing. Nmčoka prevzala predsedníčka Bc. Anna Kováčiková. Všetkým chovateľom, ktorí predviedli zvieratá na výstave chcem srdečne poďakovať za ich prípravu a predvedenie.

Ako na každom ročníku, aj tento rok súťažili chovatelia vo varení baranieho gulášu. **Rozhodcovská komisia bola absolútne nezávislá a vysoko odborná - majster mäsiar** František Kšána a jeho kolegovia z pražských hotelov - Jardo a Honzo. Poradie na prvých troch miestach bolo nasledovné:

Obert – Bertin Zúbek

Fiam Agro s.r.o.

Agrárna strana vidieka

Tohtoročné Ovenálie sa mohli uskutočniť aj vďaka pomoci týchto subjektov: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, Mgr. Eva Rašková-AGROTYP, MERKANTA, SANO, FEEDPRODUCT - WINKER, s.r.o., Milk AGRO, Liptovská mliekareň, a.s., Bryndziareň a syrárne, s.r.o., Farma Kamenica, AST-Ing. Sergej Špak, s.r.o., Farmavet, SCHAUMANN, Milki s.r.o., Agrofarma Červený Kameň, Agrokombinát Sabinov, Sigi Trade s.r.o., Afeed, a.s., Keľo a synovia s.r.o., FIAM Agro Services, OVIS FARMA SK, IFRAMIX, LPPK Liptovský Mikuláš, predplatné časopisu Slovenský chov pre víťaza o najlepší guláš venovalo vydavateľstvo Slovenský chov a predplatné časopisu Vinotéka pre Majstra syrára venovalo vydavateľstvo Naše pole. Všetkým sponzorom patrí veľká vďaka!

Na záver chcem poďakovať všetkým návštevníkom, ktorí prišli podporiť slovenský chov oviec a kôz. Tiež všetkým, ktorí sa podieľali akýmkoľvek spôsobom na priebehu slávnosti. Veľká poďakovanie patrí predsedovi organizačného výboru Edovi Janičkovi a celému prípravnému výboru. Tiež obrovskú zásluhu na pokojnom a zdarnom priebehu mali členovia predstavenstva Zväzu, z ktorých mali každý člen na starosti určitú časť Ovenálií, za ktorej priebeh zodpovedal. O úspešnom zvládnutí tejto úlohy svedčí aj kladná spätná väzba z Vašej strany a Vaše pozitívne reakcie. Verím, že na Ovenáliách v roku 2013 zdokonalíme to dobré z tohtoročných Ovenálií a vylepšíme to menej vydarené.

Autor: Ing. Slavomír Reľovský- ZCHOK
na Slovensku-družstvo
Autor fotografi: Ján Vereš

Kategória 3: Bryndza ovčia 100 %

Komisia: MVDr. Ján Stupka, MVDr. Martin Mikuláš, Ing. Ivan Hrbek, Miroslav Koska
Celkový počet vzoriek: 23

Poradie	Podnik
1.	Čierna Hora a.s., Ing. Pavel Stec
2.	Agromajetok Sučany
3.	PD Vlára Nemšová
4.	PD Sklabiňa, Salaš Zábore
5.	Bertin Zúbek

Kategória 4: Žinčica (len kyslá)

Komisia: Ing. Július Habovštiak, Ing. Jarmila Dúbravská, PhD., Ing. Milan Varga
Celkový počet vzoriek: 21

Poradie	Podnik
1.	Salaš Pružina – Oľga Apoleníková
2.	Agrodružstvo Krivá
3.	Agromajetok Sučany
4.	PPS Bobrovec s.r.o.
5.	Čierna Hora a.s., Ing. Pavel Stec

Kategória 5: Ostatné ovčie syry (parenica, korbáčiky, oštiepky)

Komisia: MVDr. Kantíková, MVDr. Krčíková, MVDr. Stupka, Ing. Slezáková, Ing. Habovštiak

Poradie	Podnik	Názov súťažného produktu
1.	Salaš Pružina – Oľga Apoleníková	Údené uzlíky
2.	Agrokooperatíva s.r.o.	Parenica neúdená
3.	Ingrid Chalúpková	Parenica neúdená
4.	Salaš Pružina – Oľga Apoleníková	Oštiepok údený
5.	Agrodružstvo Krivá	Oštiepok údený

Kategória 6: Kozí syr

Komisia: MVDr. Kantíková, MVDr. Krčíková, MVDr. Stupka, Ing. Slezáková, Ing. Habovštiak
Celkový počet vzoriek: 11

Poradie	Podnik	Názov súťažného produktu
1.	Kozia farma Kozinka s.r.o.	Čerstvý kozí syr
2.	Ekoforma Amalthea	Polotvrdý orechový kozí syr
3.	Agrodružstvo Krivá	Údený kozí syr
4.	Ing. Daniela Čerevková	Čerstvý kozí syr
5.	Ekoforma Amalthea	Polotvrdý brusnicový kozí syr

OVENÁLIE 2012 - postrehy komisie - hlavné nedostatky pri zmyslovom hodnotení syrov

Senzorické hodnotenie mliečnych výrobkov je veľmi náročné i subjektívne. Hlavne u čerstvých výrobkov má negatívny vplyv viacero faktorov - čas, teplota uskladnenia, spôsob prepravy, vonkajšia kontaminácia a pod. Napriek uvedenému nedostatku je vidieť pozitívny posun vo výrobe výrobkov z ovčieho a kozieho mlieka - z estetickej i kvalitatívnej stránky. Nech tieto postrehy napomôžu pri výrobe mliečnych výrobkov, aby finalizácia výroby bola čo najefektívnejšia.

1. Čerstvé ovčie syry:

- * kyslé (viac ako 24-hod.)
- * pachute
- * vytekajúca srvátka
- * v niektorých veľa syridla

2. Údené ovčie syry:

- * Nedodržanie technologického procesu, čo sa prejavilo na:
- * konzistencii (vytekajúca srvátka)
- * povrchom vzhľadu (neucelený, hrudkovitý povrch)
- * znečistenom povrchu pri nedostatočnej hygiene údiarne
- * Vzhľad na reze:

- silná dierovitost
- podozrenie na mikrobakteriálnu kontamináciu

3. Bryndza ovčia 100 %-ná:

- * veľa vzoriek bryndze malo cudziu chuť (kvasničná, nahorkastá) z dôvodu nevhodného zrenia ovčieho syra či nesprávnym ošetrením syra pri zrení
- * odchýlky od kvalitatívnych požiadaviek na tradičnú bryndzu pochádzajúcej zo salašnickej výroby

4. Žinčica

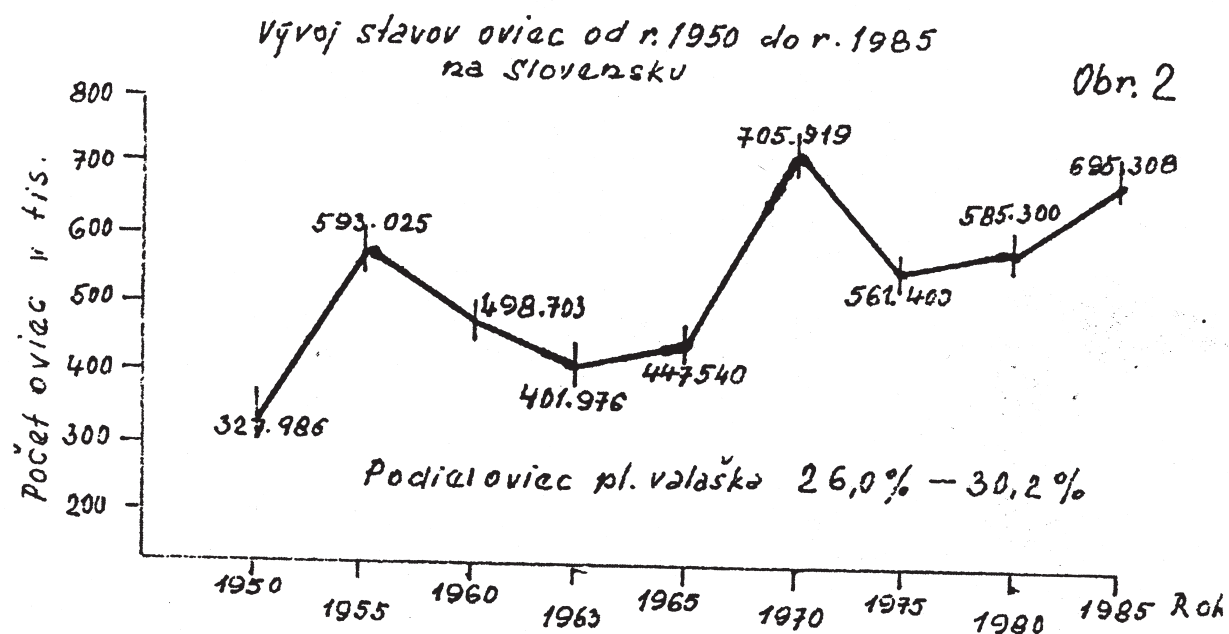
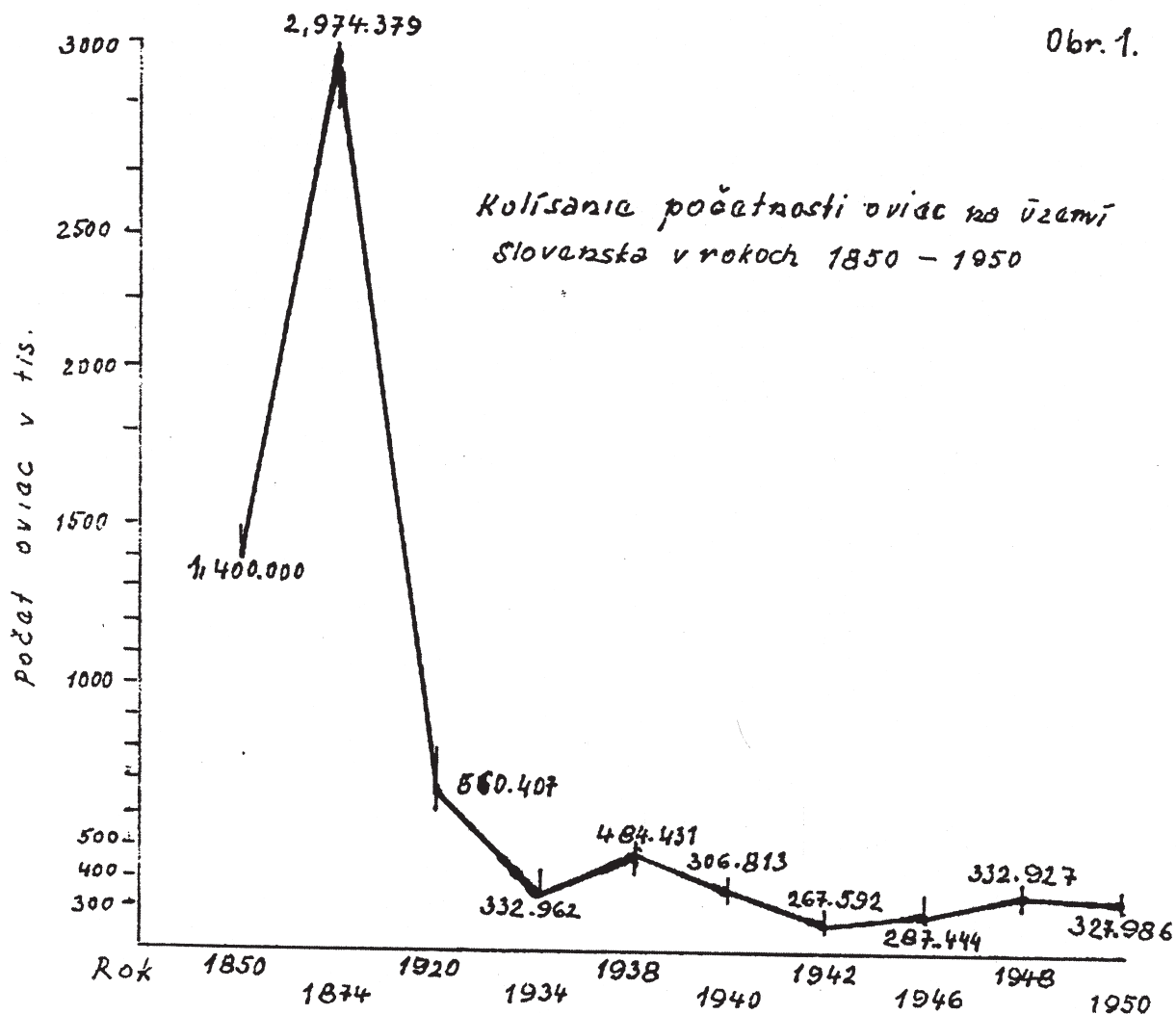
- * väčšia časť vzoriek bola pripravovaná ako na súťaž, čiže pre oko, vzhľad, chuť a vôňa sa vzájomne prelínali
- * rôznosť obalov (nie veľmi vhodné obaly)
- * tri vzorky mali nadmerné množstvo srvátky
- * štyri vzorky ešte po otvorení kvasili a vytekali z fľaše

5. Ostatné ovčie syry:

- * zlá technológia parených syrov u väčšiny vzoriek
- * korbáčiky - cesto tvrdé
- * podozrenie na pridávanie iného druhu mlieka
- * u niektorých vzoriek - návrh na test DNA

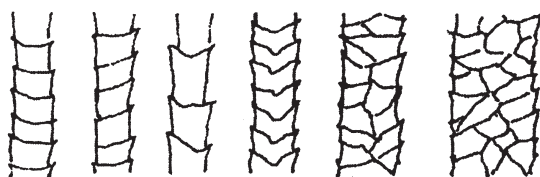
6. Kozie syry:

- * neboli výrazné nedostatky
- * výrazné zlepšenie tvarov, ochutenia i konzistencie

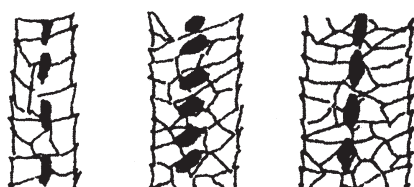
TYPOLÓGIA VLNY VALAŠKY

Obr. 3

VLNOVLAS

H: pokožka, kôra
D: 3-5 cm
J: 10-38 μ m

POLOPESÍK

H: pokožka, kôra prarús. dreň
D: 8-15 cm
J: 32-64 μ m

PESÍK

H: pokožka, kôra, súvislá dreň
D: 30-40 cm
J: 54-110 μ m

MŔTVY VLAS

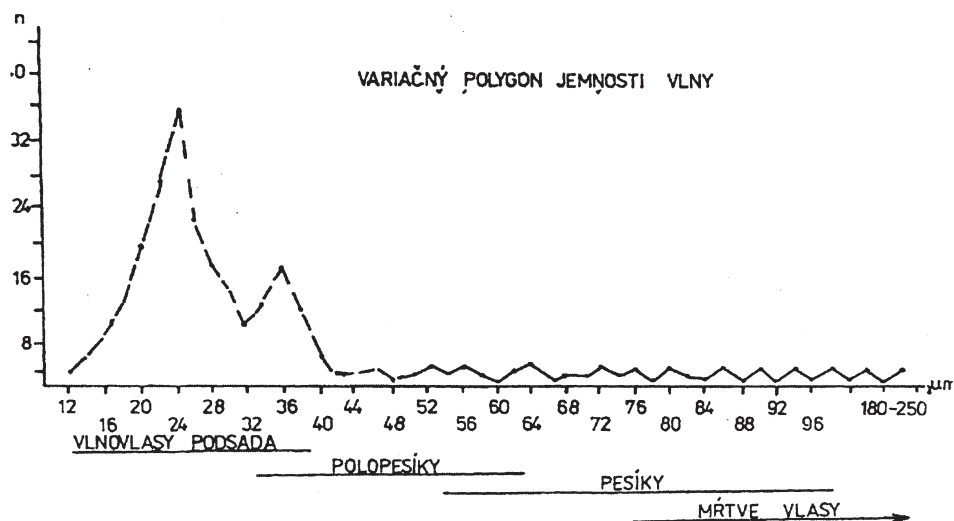
H: pokožka, kôra, chň tvorí 3/4 vlasu
D: 5-6 cm
J: 120-250 μ m

LEGENDA:

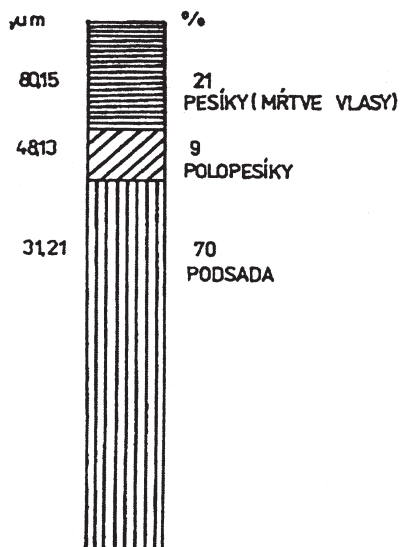
H - histologická stavba
D - dĺžka vlasu v cm
J - jemnosť v mikrozoch (μ m)

ZÁKLADNÁ CHARAKTERISTIKA RUNA PLEMENA VALAŠKA

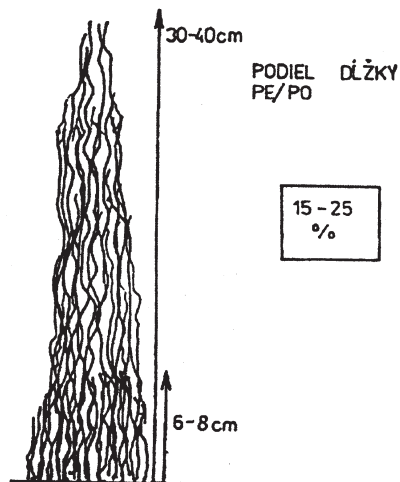
Obr. 4.

PODIEL JEDNOTLIVÝCH TYPŮV
VLASOV A ICH JEMNOST'

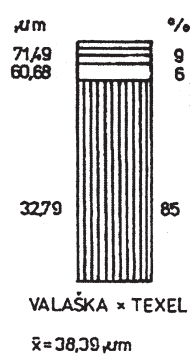
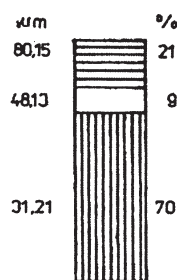
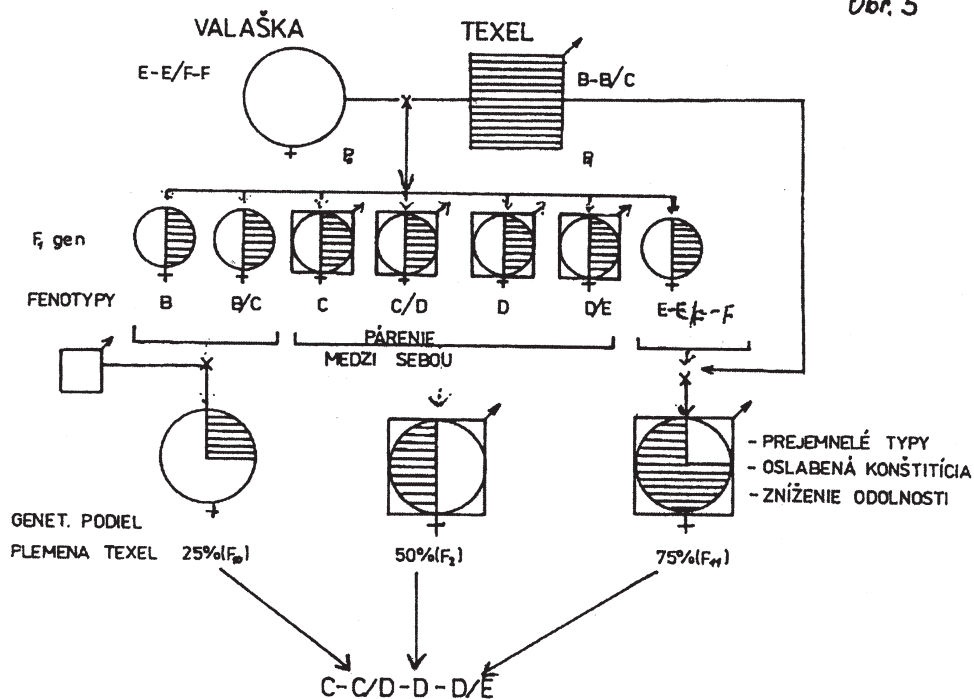

DĚŽKA VLNY

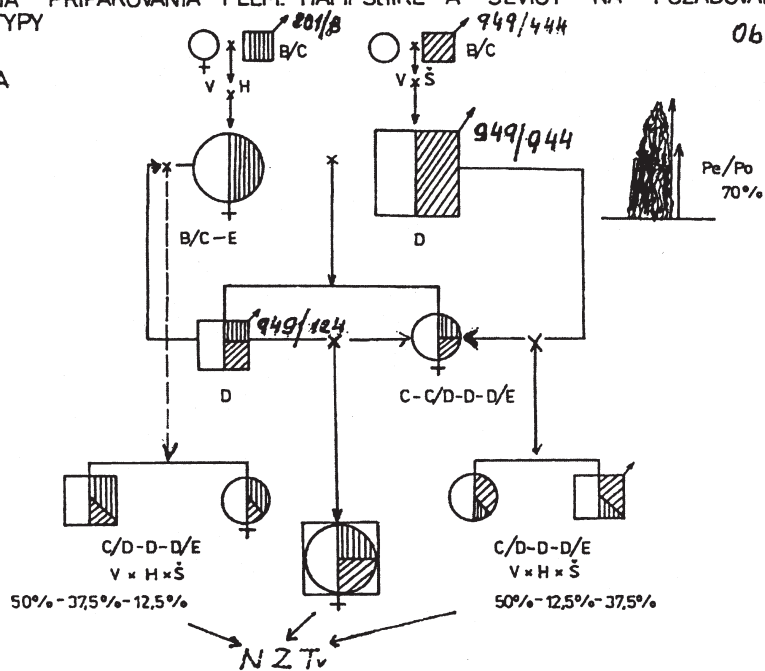
ZÁKLADNÁ SCHÉMA PRÍPAROVANIA PLEMENOM TEXEL - I. ETAPA

Obr. 5

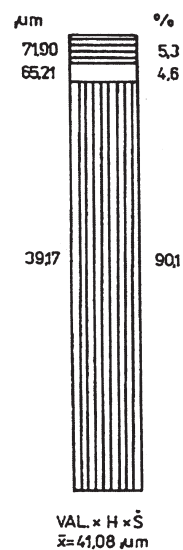
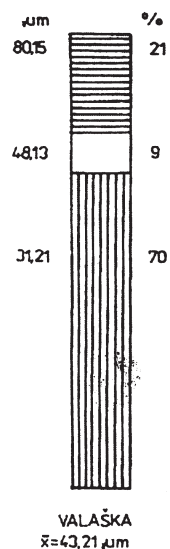

SCHEMA PRIPAROVANIA PLEM. HAMPSHIRE A ŠEVIOT NA POŽADOVANÉ FENOTYPY

I. ETAPA

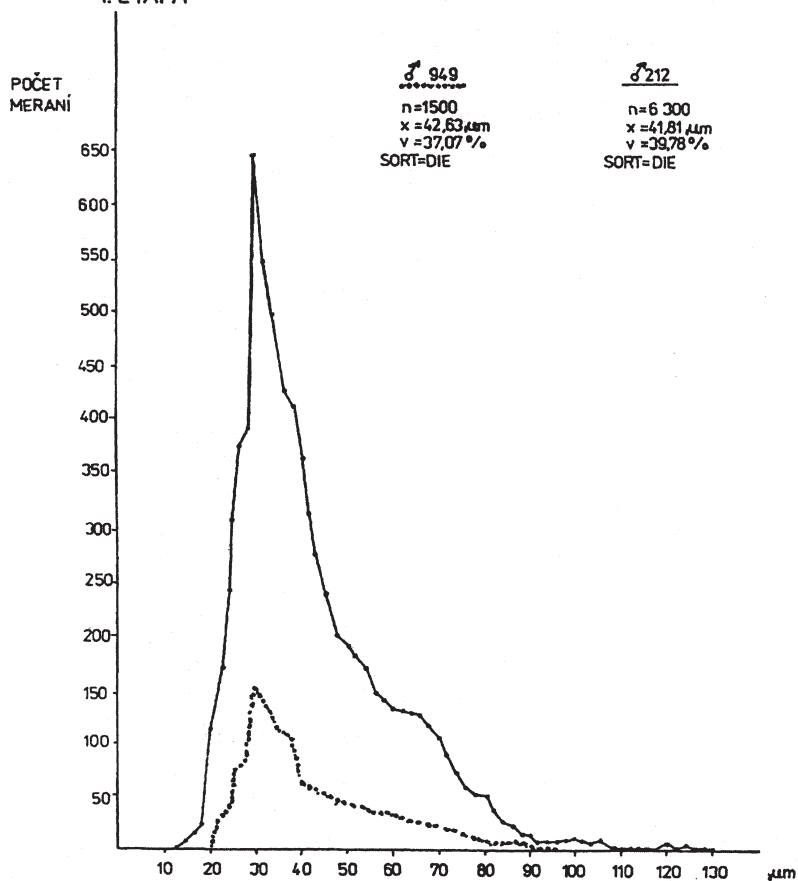
Obr. 6

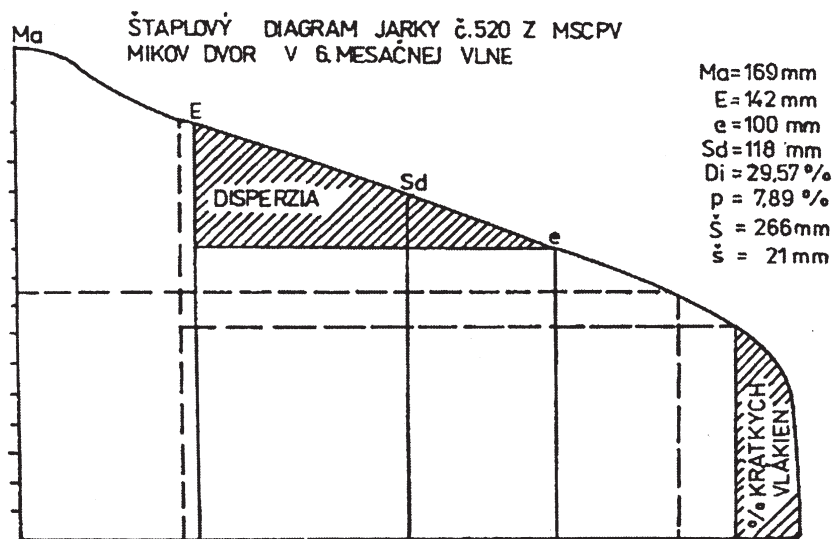
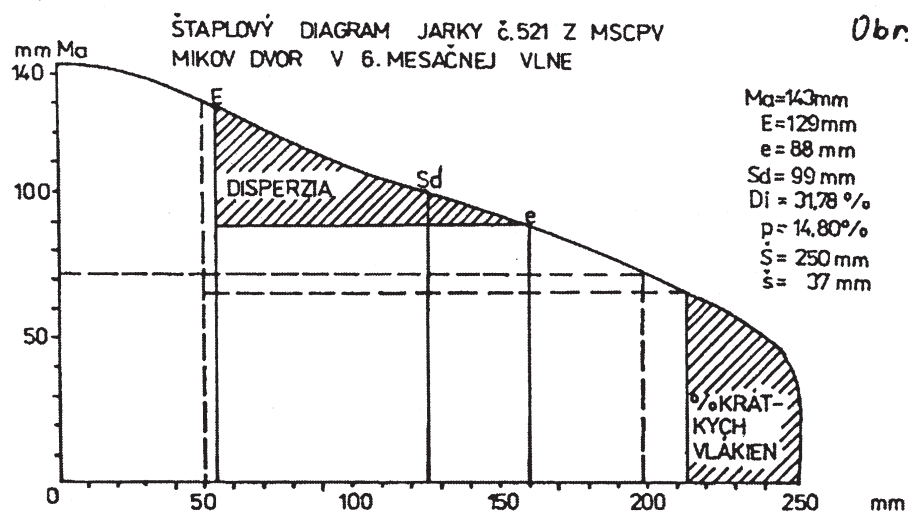

VARIAČNÝ POLYGON JEMNOSTI VLNY JARIEK PO JEDNOTL. GENEALOGICKÝCH LÍNIÁCH

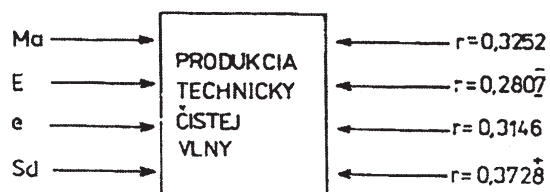
I. ETAPA

Obr. 7

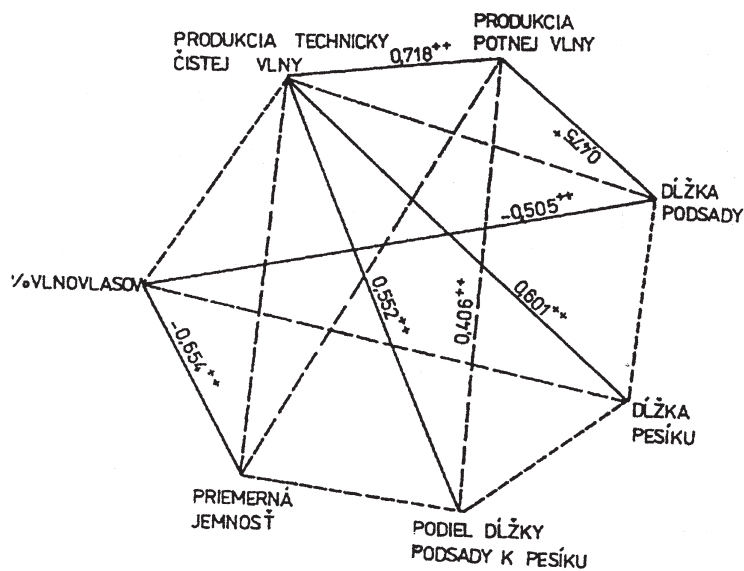
KORELAČNÉ VZŤAHY
HODNOTY ŠTAPLA

n 26 (P 005) 0,3557

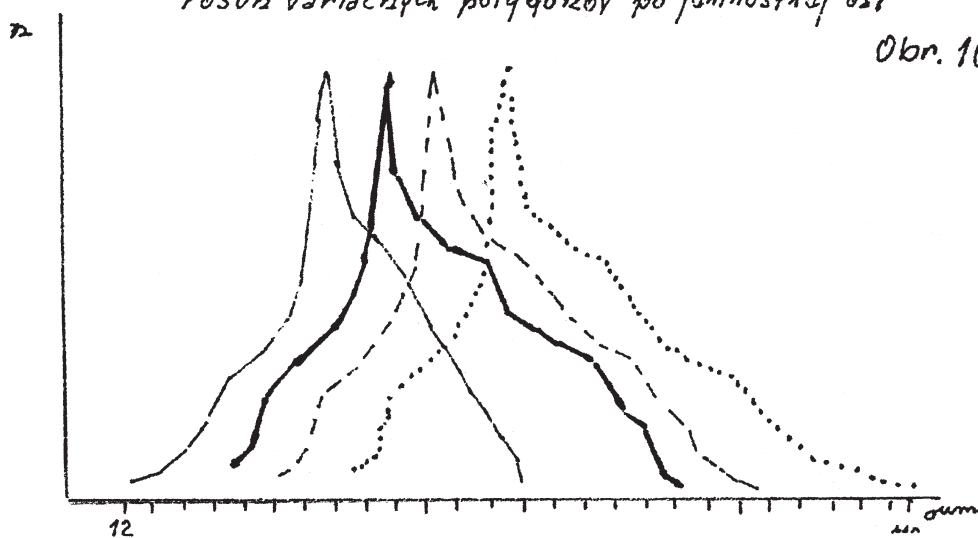
KORELAČNÉ VZŤAHY MEDZI SLEDOVANÝMI VLASTNOSTAMI RUNA

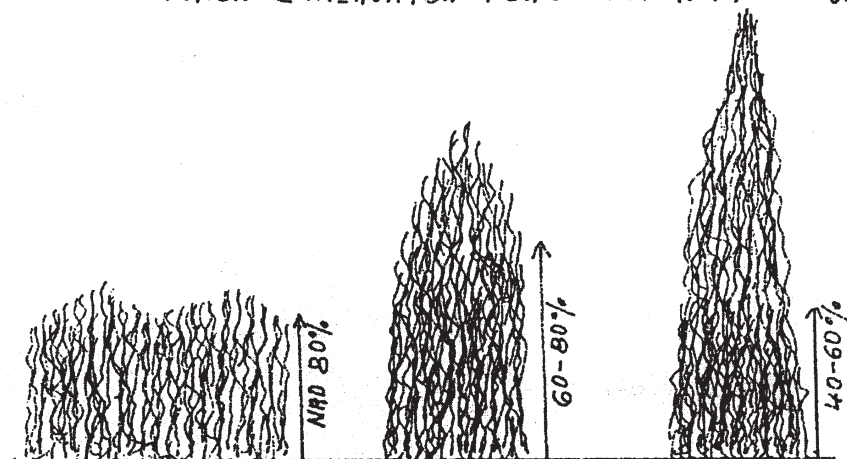
Obr. 9

Posun variáčnych polygónov po jemnostnej osi

Obr. 10

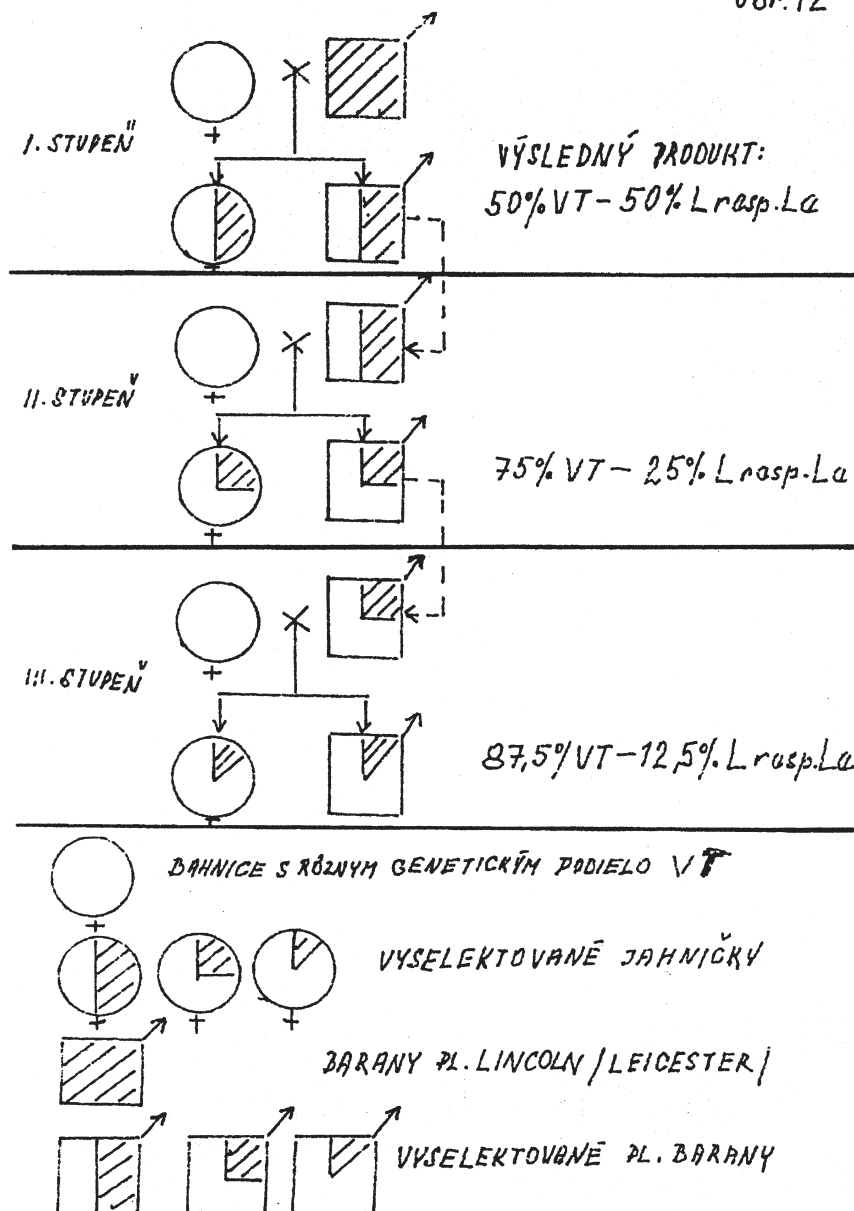

DLŽKA PODSADY K PESÍKOM

TROJSTUPŇOVÝ SYSTÉM ZDĚLČŮVANIA VYUŽITÍM
BARANŮ PLEMENA LINCOLN A LEICESTER

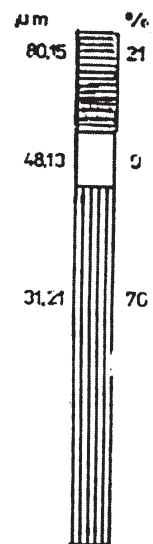
Obr. 12

V/T x LINCOLN

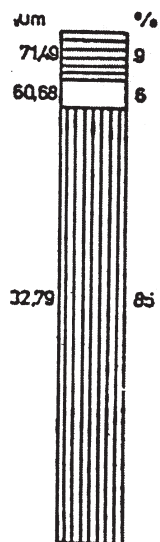
Obr. 13

II. ETAPA

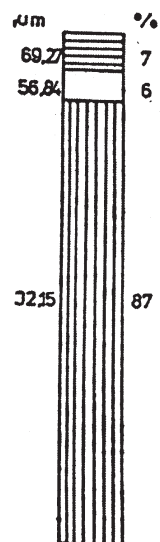
VALAŠKA
x=4321 μm

I. ETAPA

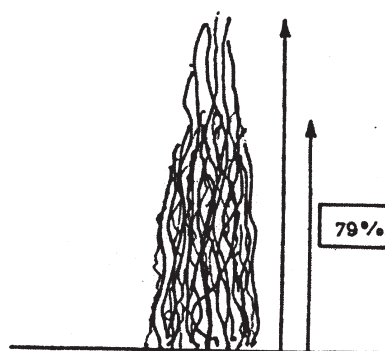
V+T
x=38,39 μm

II. ETAPA

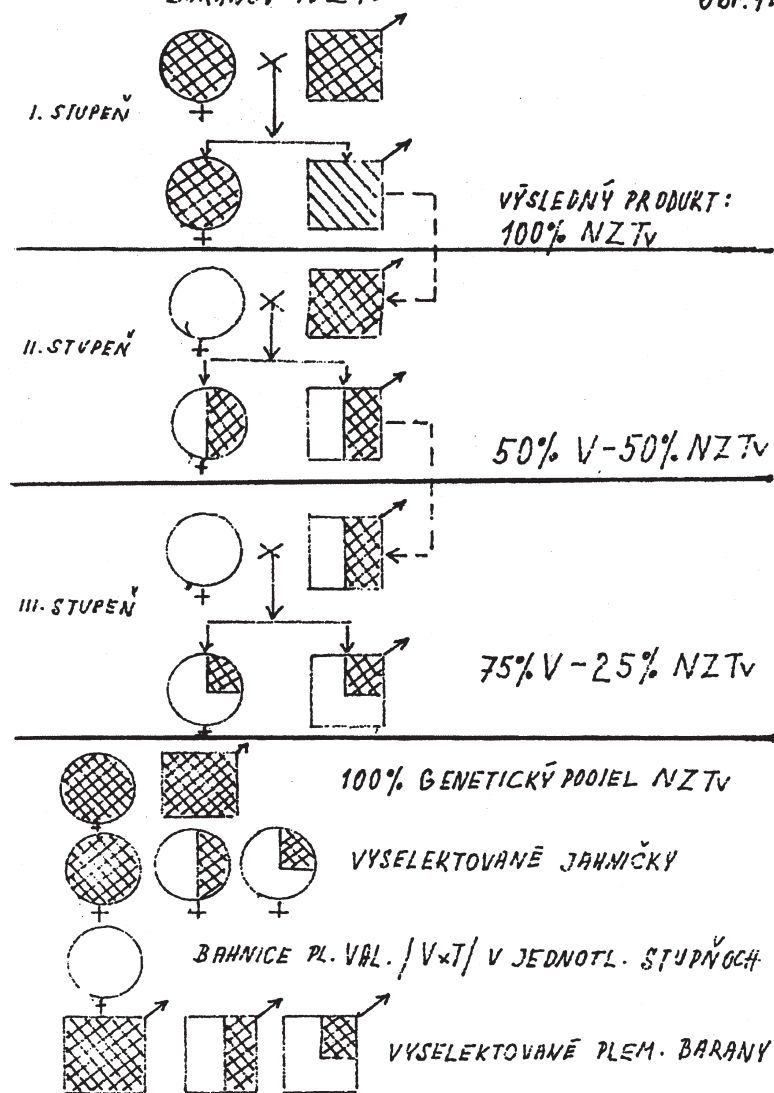
V x T = LINCOLN
x=38,07 μm

- ZVÝŠILO SA % PODSADY
- PREDĹŽILA SA PODSADA
- ZVÝŠILA SA VYROVNaNosť RUNA

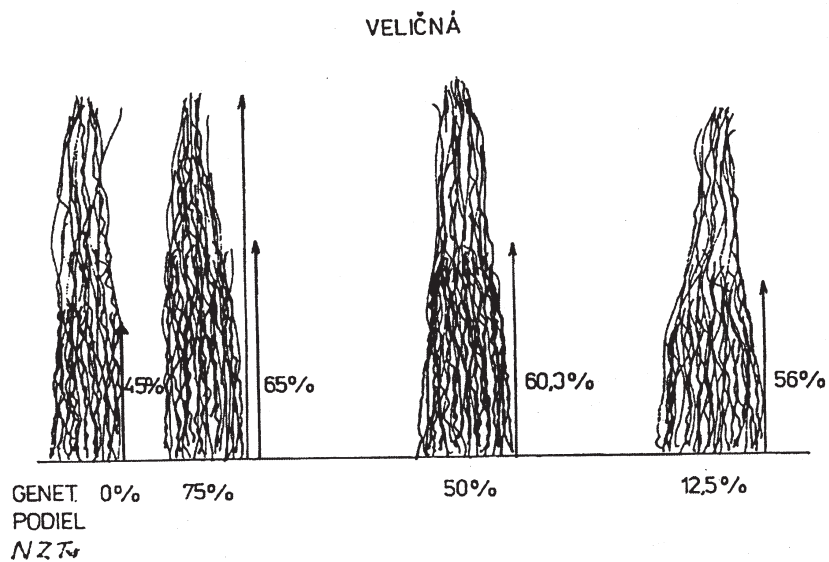
SCHEMA TROJSTUPŇOVÉHO SYSTÉMU ZOSLÁCHŤOVANIA VYUŽITÍM
BARANOV NZTV

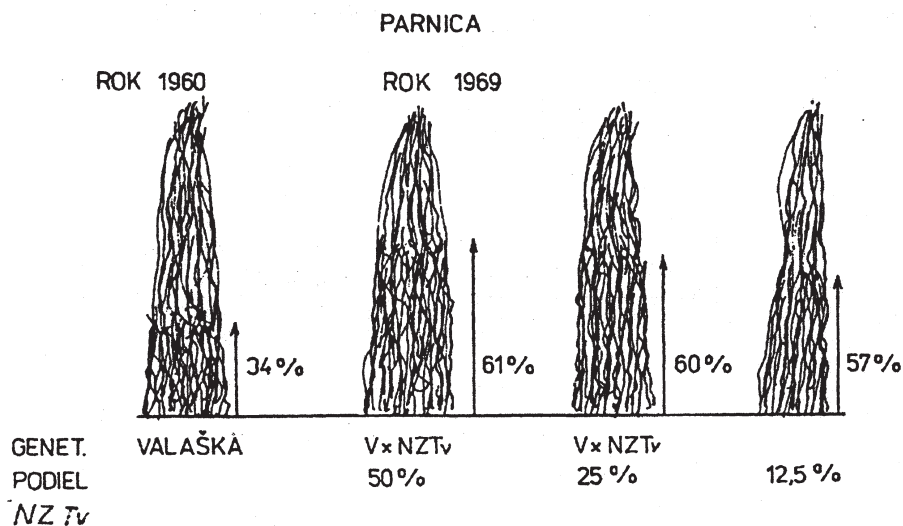
Obr. 14

II. ETAPA (1959-1969)
PODIEL DĹŽKY PODSADY K PESÍKU

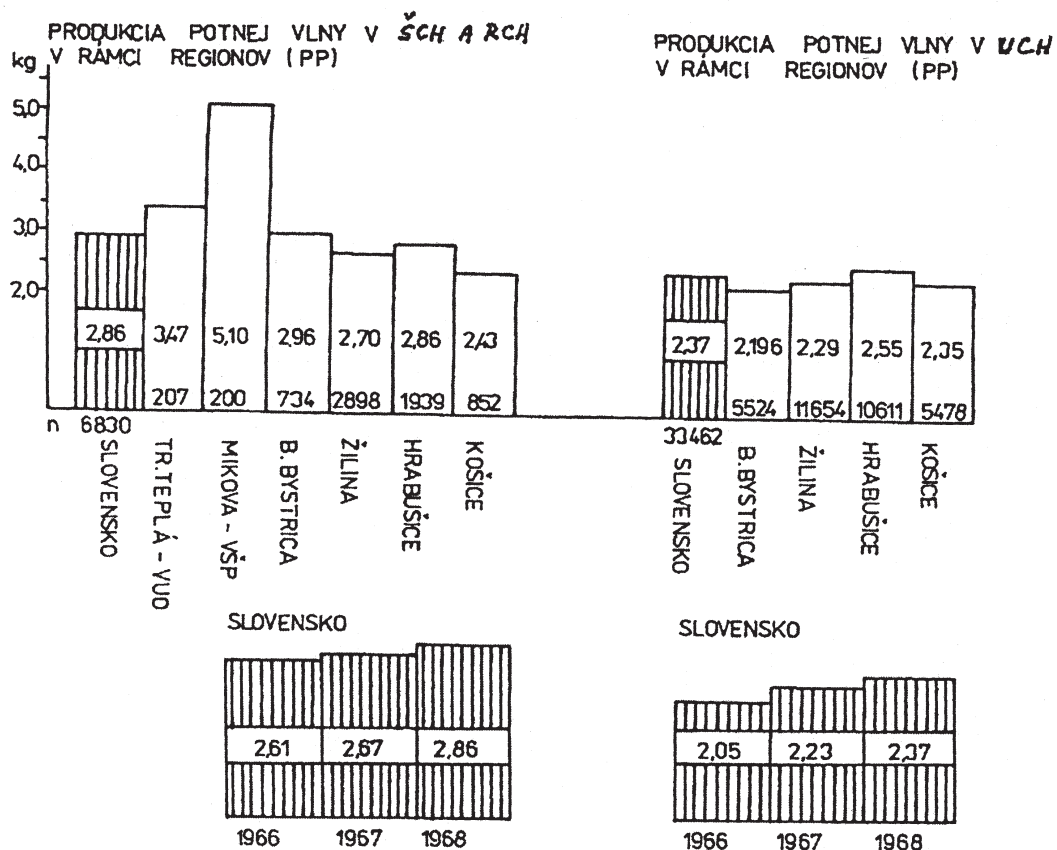
Obr. 15

VÝSLEDKY II. ETAPY V KVANT. UKAZOVATEĽOCH ROK 1968

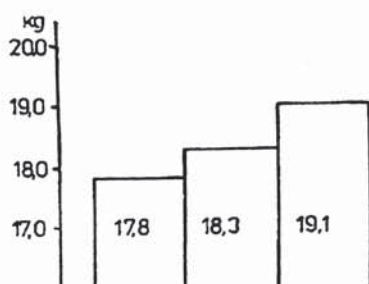
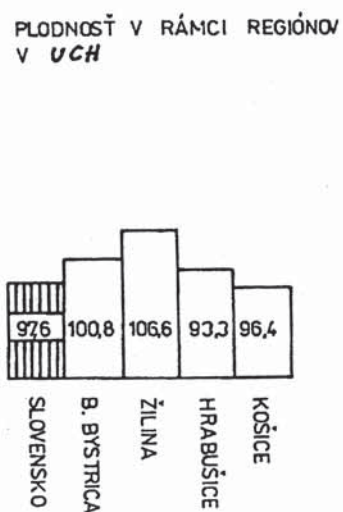
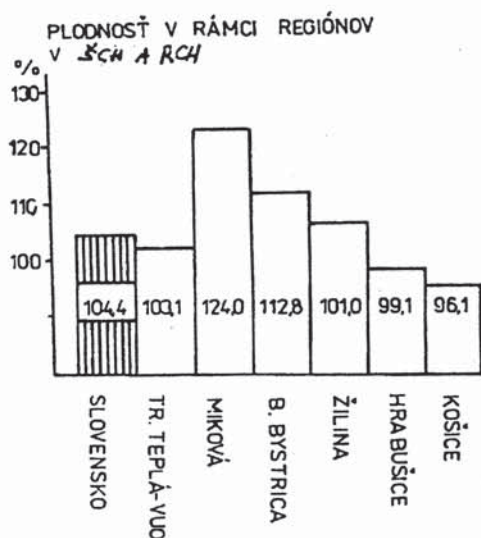
Obr. 16

ROK 1968

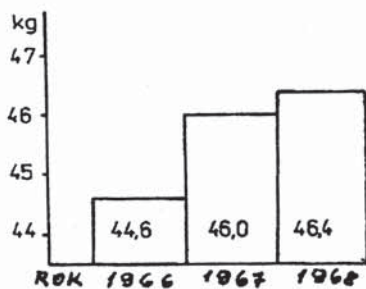
VÝSLEDKY II. ETAPY

Obr. 17

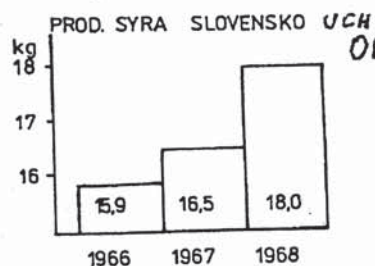
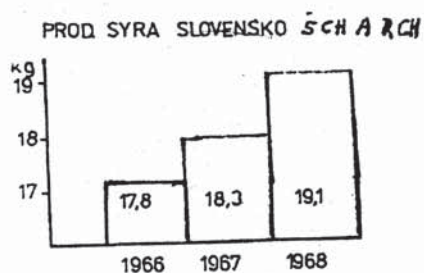

Ž.H. JAHNIAT V 100 DŇOCH
V ŠCH A RCH

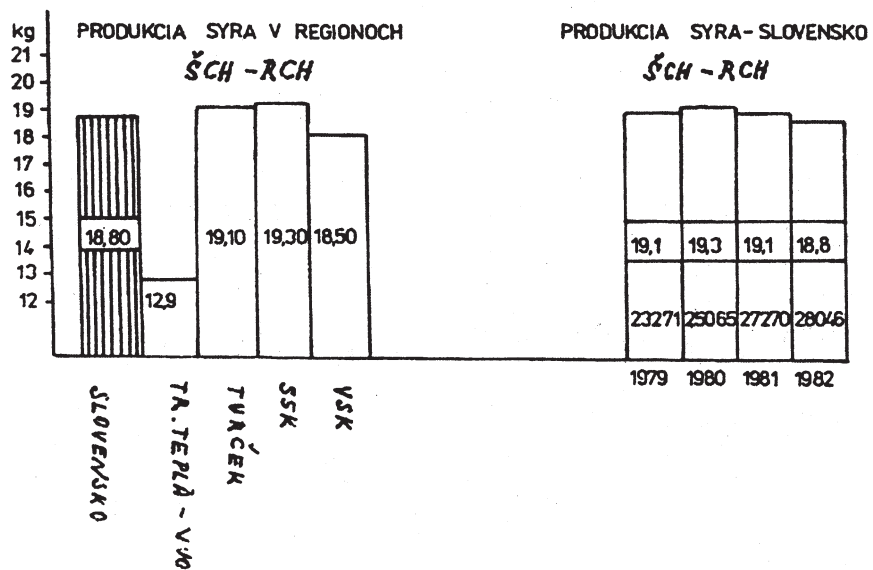
Obr. 18

Ž.H. BAHNÍC
V ŠCH A RCH

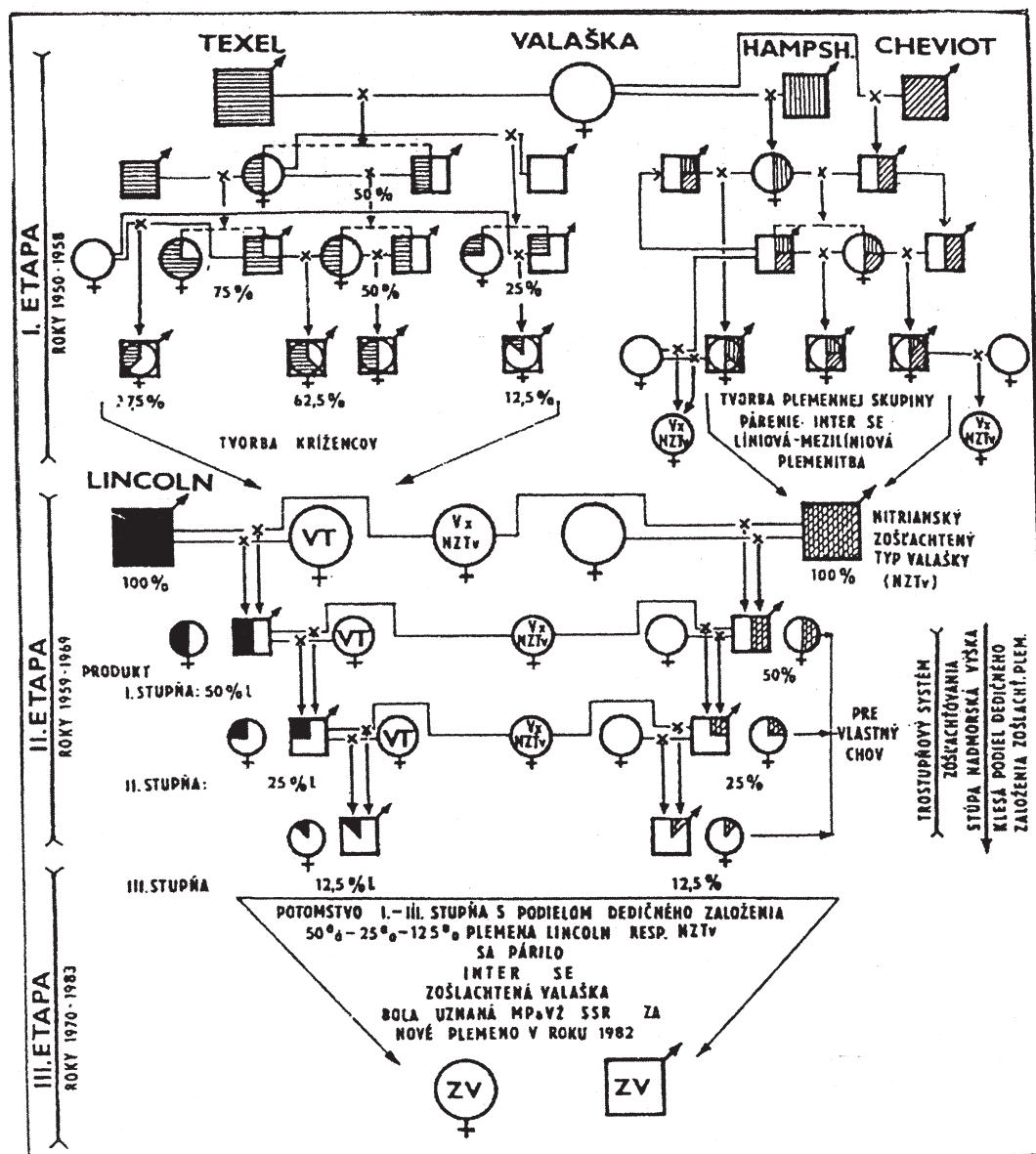
Obr. 19

Obr. 24

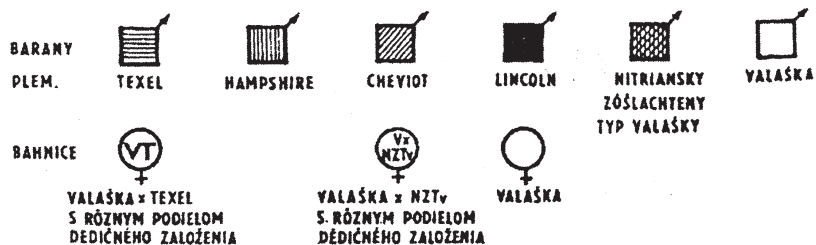
Vynikajúce chovy	Produkcia potnej vlny (kg)	Ročná produkcia syra (kg)	Plodnosť (%)
Predmier	4,65	17,60	130,8
Klenovec	3,81	22,10	122,1
Východná	3,46	19,10	110,4
Párnica	3,32	20,80	107,4
Veličná	3,19	19,80	102,3

Obr. 25 SCHÉMA VYŠLACHTENIA PLEMENA ZOŠLACHTENÁ VALAŠKA

LEGENDA:

PLEMENÁRSKY PROGRAM ZV USMERŇOVANÝ TYPOVOU
PLEMENITBOU

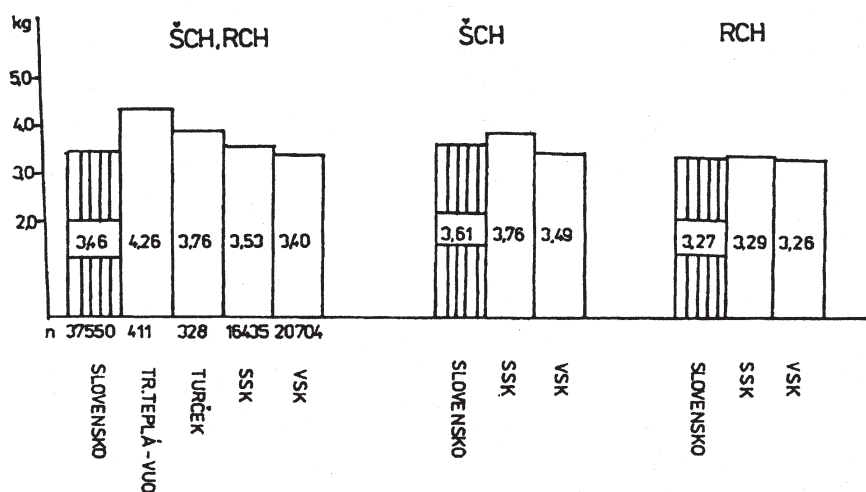
Obr. 26.

SKUPINY PODĽA FENOTYPOVÝCH VLASTNOSTÍ RUNA

SKUPINA ♀	TYP-PARAMETRE	♂
1.	VYHOVUJÚCI C/D - D - D/E 35,1 - 43,0 μm DĹŽKA Pe / Po : 60-80%	NEZARADIT DO PLEMENITBY
2.	JEMNEJŠÍ C - C/D 33,1 - 36,0 μm DĹŽKA Pe / Po : nad 80%	
3.	HRUBŠÍ D/E-E 43,1 - 55,0 μm DĹŽKA Pe / Po : 40-60 %	

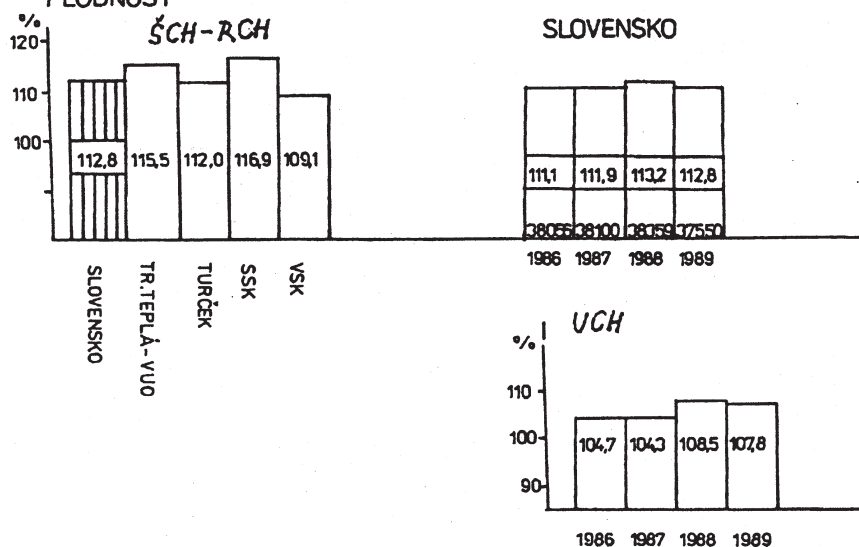
PRODUKCIA POTNEJ VLNY

Obr. 27

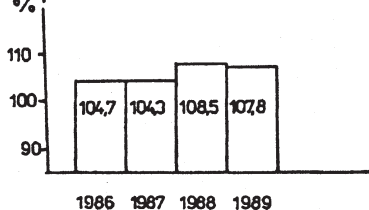

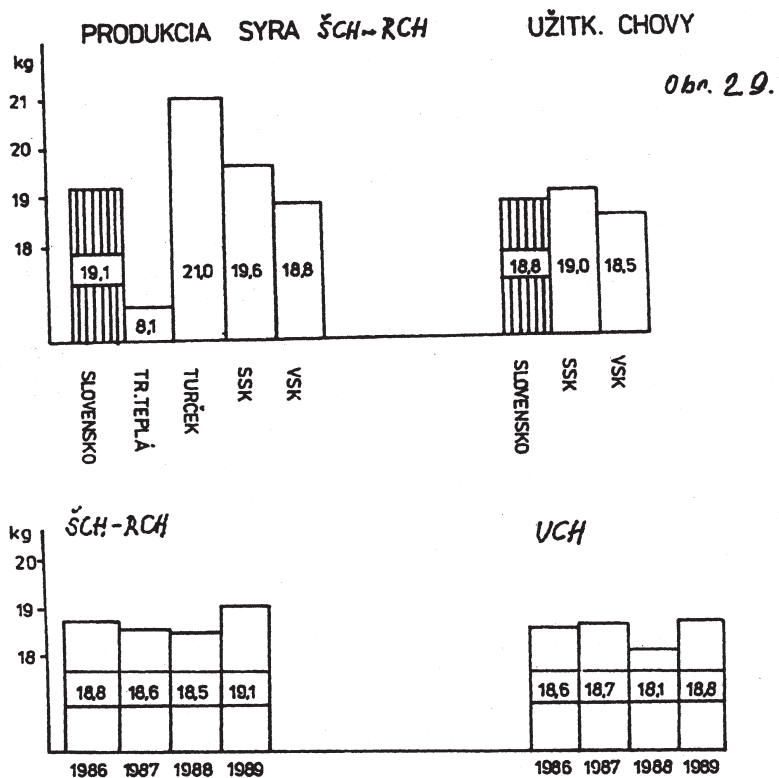
PLODNOSŤ

Obr. 28

UCH

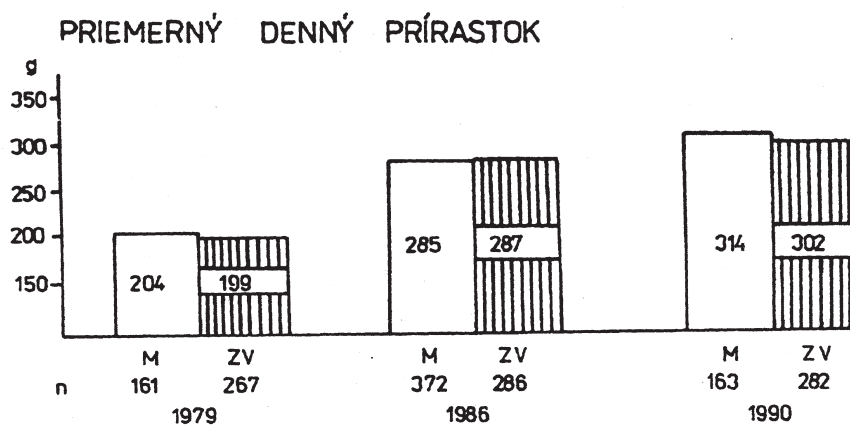

Obr. 30

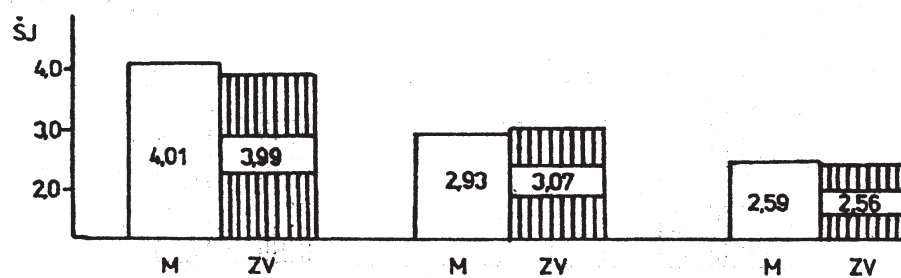
Vynikajúce chovy	Produkcia potnej vlny (kg)	Ročná produkcia syra (kg)	Plodnosť (%)
Súľov	4,86	16,7	115,7
Klenovec I.	4,33	23,0	127,1
Klenovec II.	4,13	22,0	116,2
Tisovec	4,50	18,0	115,6
SPTŠ Žilina	4,11	16,2	114,3
Púchov	3,37	22,5	116,3
Lučivná	4,54	17,4	105,6
Hôrka	4,24	18,6	103,7

VÝKRMOVÉ UKAZOVATELE

Obr. 31

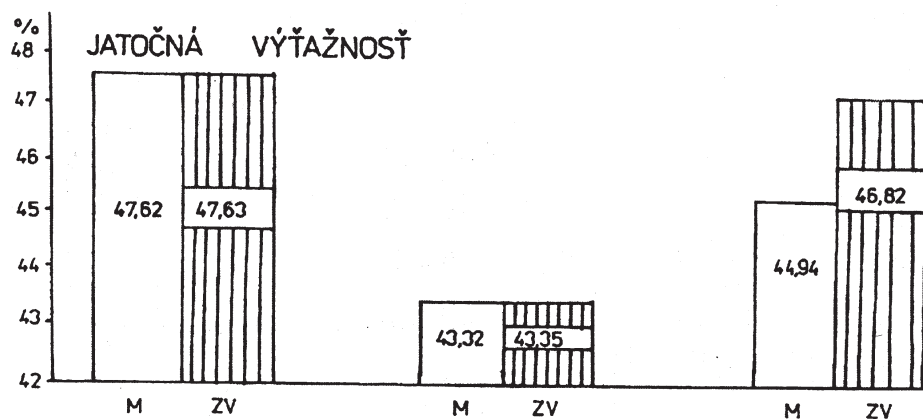
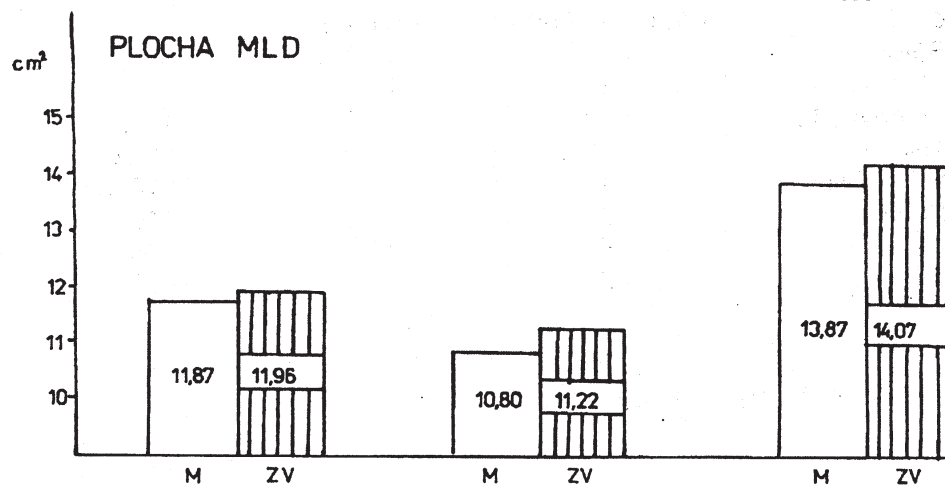
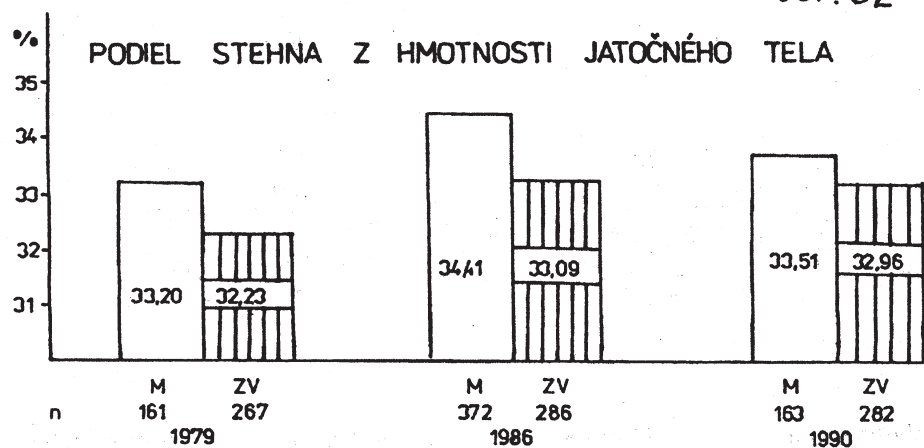

SPOTREBA ŠKROBOVÝCH JEDNOTIEK

JATOČNÉ UKAZOVATELE

Obn. 32

4.Celoslovenské ovčiarske slávnosti OVENÁLIE 2012

4.Celoslovenské ovčiarske slávnosti OVENÁLIE 2012

